

విశ్రుతోర్వ శీయము

ఇదియొక కొత్త నాటకము

కృతి కర్త

అభినవ హాగనుశాసన

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

విశ్వుతోర్వశీయ నాటకము

కృతికర్త

బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు
విశ్వాంతిగొన్న సంస్కృతాంధ్ర భాషాపన్యాసకులు
అంధవిశ్వకలాపరిష్కర్తలాశాల

ప్రథమ ముద్రణము

ప్రకాశకుడు :
శిరోమణి యరసూరిమల్లికార్జునరావు
రాజమహేంద్రవరము

సర్వసామ్యములు కృతికర్తవీ...

వెల. 1-0-1

ఇందువచ్చు సాత్రములు

విశ్రాంతి—యూదవరాజు—నాయకుడు

శ్రీకంఠుడు—తన్మంత్రపుత్రుడు

కిన్నరుడు

కన్యామహర్షి

భార్గవానందుడు—ప్రధానమంత్రి

గిరినాథుడు

గంగాదాసు

గంధర్వవీరుడు

ఊర్వశి—నాయిక

రుచిమతి—చెలికత్తె

కిన్నరి

పతివ్రత—విశ్రాంతధర్మపత్ని

మల్లిక—పరిచారిక

ఇందులేఖ—గంధర్వాంగన

వందిమాగధాదులు—

పీఠిక

శృంగారప్రధానము వీరాద్భుతకరుణాద్యంగము నవరంగము నైన యీ చిన్నినాటకమున బ్రధాన నాయకనాయకు లూర్వశీవిశ్రు శులు, సూర్యపురాణములోని వీరి పరస్పరానురాగకథ యిందలి ప్రధానేతివృత్తము. ఆధికారికమైన యావస్తువు దృశ్యకావ్యోచిత మగుటకై ప్రాసంగికవస్తు నొకింత యిందుకల్పితమైనది. దానితో గొన్ని కొత్తప్రతిభలు నిందుప్రవేశించినవి. అందుచే నిది మిశ్రవృత్తమైనది.

రూపకము వస్తుప్రసంగసహజమున సముచితమై ప్రదర్శనరమ్యమయ్యేనేని, యది పూర్వరూపకలక్షణము ననుసరింపకపోయినను హాని లేదన్నభావమును నాయాంధ్రదశరూపక పీఠికలో సూచించియున్నాను. ఇది యట్లు సముచితమో కాదో, అది సహృదయులైన సామాజికులు నిర్ణయింతురు. కాని పూర్వలక్షణము నతిక్రమించి యంకవిష్కంభములకు బదులుగా నే నిందు రంగముల నేర్పఱచియున్నాను.

ఈకావ్యము నిర్మించి యైదుసంవత్సరము లైనది. ఒకమాట ప్రదర్శింపజేసి ప్రకటించి మని చూచితిని గాని, ఆయత్నము కొనసాగలేదు. దీనిని విన్న రసజ్ఞులు కొందఱిప్రోత్సాహమునను, మన్మిత్రులు శ్రీ అప్పాద్వేదుల సీతారామయ్యగారి (బి. ఏ. యచ్. టి) సముత్సాహబలమునను నేటి కిది ముద్రితమైనది. నాటకరసజ్ఞులు దీనిని సాదరముగా నవలోకించుటయే నాకృషికి ఫలము.

ధవళేశ్వరము |
11-11-49

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి

శ్రీ చింతామణీమృదాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె,

రాజమహేంద్రవరం.

శ్రీ రస్తు

ఓన్నమః పరబ్రహ్మణే

విశ్రుతోర్వశయము

ఉ. ఎవ్వనికోర్కి నీ తెలివి యేర్పడులోకము టుప్పతిల్లెనో
యెవ్వనిఁ గాంచఁ గోరినసుధీందులు మానము నాశ్రయించిరో
యెవ్వ డనంతరూపముల నెల్లెడ నిండినయట్లు తోచి తా
దవ్వయి చూచునో యతనితత్వము మీకుఁ బ్రసన్న నుయ్యెడుకో

మఱియును—

మ. తనుఁ దా నాంతరదృష్టిఁ గన్గొనినయాత్మజ్ఞుని సంసారబం
ధనముక్తిం గని కేవలం డగుచు నానందించు, దన్యోగసా
ధనసంపత్తికిఁ జిత్తశుద్ధి కుదు, రద్దానిం బ్రసాదించు, బా
వనశీలం, బది యిందు నందు సుఖ మాపాదింప వర్ధిల్లుడీ!

(గాంద్యంతమున)

సూత్రధారుడు— (తెరవంక చూచి) మారిపా! ఒక్కమా టిటు
రమ్ము.

మారి— (ప్రవేశించి) బావా! ఎందుకు రమ్మన్నావు?

సూత్ర— నే డభివయించుపాపము శ్రీమల్లాది సూర్యనారాయణ
శాస్త్రి ప్రసీత మైనవిశ్రుతోర్వశీయ మని మనపాత్రవర్గ మెఱిగి
యున్నది కదా!

మారి— ఎఱుగకేమి! అందఱు తమతమపాపములం దవహితులై సిద్ధ
ముగా నున్నారు.

(తెరలో)

గీ. పుణ్యయమునా నదీ తీరభూములందు
నేడ్క విహరించి కన్నులవిందు గాంగ
సృష్టివైచిత్రి గాంచి వచ్చెద నటంచు
హితుఁడు తా నేగుచుండె విశ్రుతవిభుండు.

సూత్ర— బలీ! మాటలోనే కథారంభము—మారిషా! వింటివా? విశ్రు
తమహారాజు మిత్రుఁడై సత్తీకంఠునితో యముగాతీరనిహార
మున కేగుచున్నాఁ డట. ఇంక మనపనికి మన మేగునము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన

విశ్రుతోర్వశీయము

—* పృథమరంగము — యమునాతీరము *

— తెరలో — అశ్వపదధ్వని — పిదప —

గీ. స్వీయ రమణీయ తీర విచిత్రశోభ
గాంచు చేతెంచుచున్న భూకాంతుఁ డతని
హితుఁడు నెక్కిన గుఱ్ఱాలగతులు చూచి
యనతనయ నవ్యుకొంచుఁ బ ర్వెత్తుచుండె.

[గుఱ్ఱములు దిగి వారిరువురు ప్రవేశింతురు]

విశ్రు— (సస్మితముగా) శ్రీకంఠా విన్నావా? మనగుఱ్ఱాలగతులు
చూచి యమున నవ్యుకొంచుఁ బరవెత్తుచుండె నట! సెబాసు
పరిహాసమైనా సరసమై భావరంజకముగా నున్నది.

శ్రీ— ఎవ రని చూచుచున్నాను.

వి— ఇట్టటు చూతు వెందుకు? పైకి చూడు.

శ్రీ— ఔ నిది భేచరోక్తియే (అట్లుచేసి) దాటిపోయి యుందురు.
పోనిండు. మనయశ్వము లలసిపోయిన వని మనమే యనుకొ
న్నాము గదా!

వి— ఇక వీటిని విడువవలసినదే.

శ్రీ— అది నిజమే. వీటితోఁబాటు దారికూడా మెలికలు తిరిగి
యున్నది. పైగా మిక్కిలి యిటుకు.

వి— అంతేకాదు. ఎదుట నున్నకొండలవరుస చూడు. ఒకదానిని
మించి యొకటి యెత్తు. (తేటి చూచి) ఆహా యే మాపర్వత
పంక్తి రామణీయకము!

గీ. తరులతాగుల్కు కాంతిసంధానకలన

నంతరము లెల్ల నొకటిగా నతుకుకొనగ

నేటవాలుగఁ బెరిగినయేకశిఖరి

కరణి విలసిల్లుచుండె నాగిరులసరణి.

శ్రీ:— ఇక ముందు ప్రయాణము కష్టమే.

వి:— అయితే ఆప్రకృతిసౌందర్యము చూడక పోవడ మేనా?

శ్రీ:— మీచి త్తము.

వి:— నీవు కూడా అలసిపోయినావా?

శ్రీ:— (చిటునవ్వు) ప్రభువు ప్రయాణపడు నని

వి:— ఆసహజశోభాసౌందర్యనమువలనియానందములో కష్టము కంట
బడునా? (నిశ్చలదృష్టితో) ఆసౌందర్యదేవత తనమృదుహస్తము
లెత్తి యెట్లాహర్షించుచున్నదో చూడు.

శ్రీ: (అలోకించి) మహారాజా! ఏచిత్రకారుడాసౌందర్యము చిత్రిం
పగలడు.

వి: గీ. నవనవోన్మేషచిత్రవిన్యాసములకు
చూపు నిన్వేషపడి తేటి చూచుచుండ
చిత్తమున శాంతిసుఖమును జేర్చునట్టి
సహజసౌందర్యమాల యీశ్వరునిలీల.

మిత్రమా! మనమిక్కడ నిలచుట కాదు. కొంత ముందు కేగిచూతను
ఈహయముల నిచ్చట నుండనీ!

(ఇరువురు నడచుచుందురు)

శ్రీ:— మహారాజా! ఎవరో కొండ దిగి వచ్చుచున్నారు. అరుగో!

వి:— (అటుచూచి) ఔను ఎవరో యోగిండ్లుండరుకొందును. అం

గీ. బక్కచిక్కినదేహంబు బ్రహ్మతేజ
మొనయుముఖము జూభారమున కొకిరి
యొరగుశిర మొప్పునిమ్మహయోగివర్మ
నంబు మన కొక్కశుభశకునంబునుమ్మి!

యోగి:— (యథోక్తముగా ప్రవేశించును)

వి. శ్రీ:— (త్రోవప్రక్క నిలచి వంగి నమస్కరింతురు)

యో:— చిరాయు రస్తు నిరామయో ఽస్తు. (నడచుచుండును)

వి. శ్రీ— (నెంబో

యో— (నెనుదిరిగి యాగి) నెనుకకు వచ్చుచున్నా రేమి?

వి— (బ్రహ్మాంజలియై) చిత్తము, తమగమనమున కాటంకము కలుగ
రాదు. వేంచేయుచుండుండు. పూజ్యపాదుల ననుసరించి వచ్చుచు
మనవిచేయుదును.

యో—అ! ఇంతలో నేమిలే! చెప్పుము.

వి—స్వామీ! యమునాతీరమున నొకింత విహంగులతోఁజ్ఞాతో
బయలుదేలి వచ్చితిమి. దైవికముగా మహాత్ముల దర్శనమైనది.
మా ప్రయాణము ఫలించినది.

యో—ఓ!! అందు కనవచ్చు గుఱ్ఱములు మీవేనా?

వి—చిత్తము స్వామీ!

యో—ఎవరయ్యా మీరు?

వి—నేను యాదహన్వయుడను, విశ్వేతాహ్వయుడను. ఇతఁడు మా
మంత్రిపుత్రుఁడు శ్రీకంఠ నామధేయుఁడు.

యో—(సాకూతముగా నవలోకించి) నీవు జయస్థుజుని పోతుండవా?

వి—సృష్టాతుండను. వీతిహోతుని తనయుడను.

యో—(సస్మితముగా) మీ ముత్తాతను నే నెఱుఁగుదును. అతఁడు
ఛరశురామునిబారికి తప్పి వచ్చి యిందు కొంతకాలము తపోనిష్ఠ
నున్నవాడు. అతనివంశ మభివృద్ధిలోనికి వచ్చినది. సంతోషము.

వి. శ్రీ—(సాశ్చర్యానందముగా) పురాణపురుష సందర్శనమున పునీ
తుల మైతిమి స్వామీ! సహస్రవందనములు.

యో—నంకాభివృద్ధి రస్తు. అయితే కుమారా! ఎక్కడి యదుపురము?
ఎక్కడి యమునోత్తర? ఇంతదూరము విహరవిసోదమేనా? తీర
విహరము తీర్థయాత్రగా పరిణమించినది.

వి—(సహర్షముగా) యమునోత్తరాతీర్థము సమీపించితిమా?

యో—ఇంకెంత? దాదాపు నాలుగుయోజనములు.

విశ్రాంతి స్థలము.

వి.—అహ! దైవానుకూల్యము!

యో—సత్యము. సర్వము దైవాయ త్తము. కాని, సుమారు రెండు
నువ్వు గుఱిమెక్కి నెట్లు శక్యము కాదు.

వి—పానచారన యేగెద.

శ్రీ—(తెల్లబోయి చూచును)

యో—అట్లే కానీ! (మొగము తేజిమాచి) దైవ మలంఘ్యము కదా!

వి—మహానుగ్రహము—అయితే స్వామీ! ఇంక వియచ్చనలు
విహరించుచుందురా!

యో—విహరింప కేమి! అప్పరో రివై నివసించుచు కూ.

వి—అ దెక్కడ స్వామీ!

యో—యమునోత్తరాతీరమున కు త్తరముగా మఱినాలు గామడలో
నప్పర స్తీరము. దానిదగ్గరనే అప్పరోగిరి, శ్వేతాగ్రము. కాని,
ఆమార్గము దుర్గమముగా నుండును.

వి—మహాత్మా! చాలాసేపు తమయాన మాసినాను. తీమింపుడు.
నమస్కారము.

యో—శుభం భూయాత్ (నిష్క్రమించును)

వి—మిత్రమా! హయరత్నముల నీయడవిని విడుచుట తగదు. అని
గాక మనపరివారము మనకై పరితపించుచుండును. కావున నీ
తురగములతో నీవు శిబిరముల కేగి యందలివానితో వుండుము
చేరుము. నే నాతీర్థము సేవించి నెలదినములలో నింటికి వచ్చిను.

శ్రీ—శ్రీవా రక్షహాయులుగా... ..

వి—అదేమి శ్రీకంఠా! (ఒట్టపై జేయివేచి) నా కీర్తిక్షమే రస
సహాయ మని యెఱుంగవా?

శ్రీ—చి త్తము చి త్తము. ప్రభువునాజ్ఞ

వి—సరే కానిస్మ.

(ఇరువురు నిష్క్రమించును)

వి శృ తో ర్వ శీ య ము

—♦ ద్వితీయరంగము యమునో ధరామార్గము. ♦—

—♦ తెర తొలగించుకొని యొకయువతి ప్రవేశించును ♦—

యు—అహా! ఇది యచింతిత సంఘటనమే. ఏక్షణమున కేని యెట్లు గునో ముం దెవరి కెఱుక? ఆయోగింగునివంటి త్రికాలజ్ఞులెందే నుండు రేమో! వారు కాలస్వరూపులే. (స్మరించి) ఊరక చేసిన నా పరిహాసము వియచ్చరపీక్షణమున కుతూహలము కలిగించినది. యోగింగుని సంభాషణము తీర్థసందర్శనమున నుత్సాహము కల్పించినది. అంతటి మహారాజు మహా సుకుమారుడు నిపు డేకాకియు పాదచారియు నయ్యెను. (ఊహించి) కొంతదూరము తోడ్చే చేసినతప్పు దిద్దుకొందునా? బుద్ధిశాలి పరేంగితజ్ఞుఁడు, ఇంతమాత్రము కనిపెట్టఁజా? అయినా సరే, అవసరమైన మాటలుమాశ్రము విచారేయుచు నామరూపములు ప్రచ్ఛన్నముగా ననుసరించి చూచెన. (ముందు చూచి) అడుగుగో విశ్రుతమహారాజు. మళ్ళపు తిరిగి తోవకు నచ్చెను

—♦ అంత నడచుచున్న విశ్రుతుఁడు ప్రవేశించును ♦—

వి—సాధుసందర్శనము సర్వశ్రేయోదాయకము. నా భాగధేయమే యోగింద్ర రూపమున ప్రత్యక్ష మైనది.

యు—ఈ యాత్రకు దింపినది.

వి—గీ. కన విధిప్రేరణము లేక మనుజుఁ డెట్టి
పనియు నూహింప నొనరింప నలఁతి గాఁడు,
పౌరుషంబు ఫలించుట భంగపడుట
డైవమునఁ గాదె? పురుషయత్నం బి: కేది?

విశ్రుతోర్వ శీయము

యు—సత్యము మహారాజా!

వి—(తలయెత్తి నల్లడ చూచుచు)

చ. అనుకోననట్టి చూత్రీ యిది హాయిగ నల్లెల జిత్రీపంక్తి దీ
 ధృవగతి నున్న యీ ప్రకృతిచిత్రము గాంచుచు బుద్ధిత్థము
 గనియెన, నంత చాపసులఁ గన్గొని మొక్కిల్కెద, నంత వెండి పూ
 సినయటులుండు నగ్గములఁ జెన్నగునచ్చరకొండఁ గాంచెదన్

యు—ఆహా! ఏమి చక్కదనము? దైవికముగా దివ్యామృతఫలమునృ
 గ్గోచర మైనది. అయితే నేమి? చేతి కందవదా?

వి—(ముందు చూచి నడచుచు) అబ్బా! ఇప్పటికి దారి యంచుక
 సుగమముగా నున్నది.

యు—క్రొంచెము ప్రక్కకు నచ్చి రాజును చూచుచు)

గీ. అంద నుండ మటందు రేసుండము అవి!

అందమున కందమైన యీయందగాఁడు

వీరశృంగారపూర్ణావతారుఁ డౌర!

ఎంతపుష్పంబు చేసెనో యితనికాంత?

(తేనిఁ గన్నార మరలఁ గాంచి సాకూతసంశయముగా) ధీరుఁడు పీరుఁడు
 తీర్థయాత్రాపరుఁడు. తొందరపడి తేలిక యగుట గాని యీ సమయ
 చున నీతని హృదయము మెత్తపడునా?

వి—(ఇట్లు చూచి సహర్షముగా) ప్రకృతిలక్ష్మీ నేత్రార్ద్రముగా దర్శన
 మిచ్చుటే కాదు, కర్ణరసాయనముగా కలస్వనంబున పలుకరించు
 చున్నది. (సహర్షముగా) సెబాసు! ఇది నా కుపవనవిహారము
 గానే యున్నది—యోగీంద్ర! నమస్కారము.

యు—ఇతఁ డప్పరోగిరికి రాక మానఁడు. కాని, ఏమిలాభము? ఈ సుంద
 రునికి తగినసుందరి యక్కడ సిద్ధము. (చింతించి) కానీ! పదధ్వని
 వినఁబడనీ!

వి:- (ఇట్లుచూచి) ఎవరును కనబడలే! ఎక్కడి దీయడుగులచప్పును?
(వెనుక తిరిగి) ఏనో చప్పుడా? భ్రాంతి పడితినా? కాదు. కాలి
పాదము - కానీ! [నడచును]

యు:- నిశ్శబ్దముగా నడచెను.

వి:- (సహస్వముగా యమునవంక చూచుచు) ఆహా! కుటిలమయ్యు
నకృత్రీమ మైనయీకాశిందిగమన మెంత హృదయంగమముగా
నున్నది!

యు:- వెనుక నడచెద—

వి:- చ. ఎదు రగు నోరసిల్లుఁ బరుగెత్తుఁ బకాలున నవ్వు దాగు వీ
నదరంగ హోరుపెట్టు నడు గంటినయట్టు లాంగు లేచుఁ గ
స్వేదరంగఁదల్లకిం దగు విచిత్రవిహార కళింకనన్య, మేల!

యు:- మన సాపఁ జాలకున్నాను, వినబడనీ!

చ. మునమలరంగ మిమ్ముఁ గని ముచ్చట దాగురుమూఁత లాడెనుకా.

వి:- (వెనుతిరిగి) ఎవరు!—నిజమే—ఇదిదాగురింతయే— (నవ్వుచు) విం
తలలో నిది యొకవింత—... ..

(ఊహించి) ఔనంతే— ఎవరనియ్యినీవు? మాయశ్వములనడక చూచి
నవ్వినదాసవా?

యు:- ఇది కోప మనుకోను.

వి:- మాటాడ వేమి? నిజము చెప్పు—సంశయ మేలే—

యు:- (కులుకుగొంతుతో) ఔనండి. కాని, అది దురభిప్రాయము
తోడి పరిహాసముకా నని తమకు విదితమే.

వి:- [సస్మితముగా మొగ మాడించుచు] ఇప్పుడు నానడక చూచి నవ్వు
వచ్చినానా?

యు:- (మృగుహాసముతో) కాదు మహీకాంతా! క్షమించండి.

వి:- వియచ్చగీ! నీ తెలివికి మెచ్చుకొన్నాను—సరేకాని, నన్ను హాసించి
చిగా నెందుకు?

యు:—నీమీ లేదు. మీను గుణములకు మెచ్చుకొని మీ స్మృతునందు చున్నాను.

వి:—(చిరునవ్వుతో) చక్కగా బతుకు తీర్చినావు. అయితే, కనబడరాదా? మాటలాడి వెడలరాదా? ఇదేమిటి?

యు:—నే నమకొన్నట్లే యున్నది ధోరణి.

వి:—మూడు వేమి? యా తిరుకను, నన్నెరు కనునందించువు?

యు:—ఈపలు కెంత తీవ్రముగా నున్నది! లాభము లేదు.

వి:—పోనీ లే! ఇక నన్ను మెచ్చుకు. (నవ్వుచు)

యు:—భూవరా! మన్నింపుడు. నిజము తెల్పెదను.

వి:—(ఊగి) అ దేదో కానిమ్ము, కాలయాపన చేయక

యు:—చ. పురుషులయందు దపూర్వ మగుపోడిమి చూడ లభించె నేటికి
శ్వరకృప, నీరుచిక్ మొగము వాచినయట్టులు కన్నులార వా
దరమునఁ గ్రోలుచుంటి నిది దక్కుచుగా, నిద విూదురూపుముం
దర తగనం చెడింగియె కనంబడ నైతిని సాంగమన్మథా!

వి:—అయ్యో! వియచ్చరి! మాయలాడి వనుకొని మందలించినాను;
పొరపాలు. నీసాగడ్డకేమిగాని, నీయాత్మజ్ఞత కానందించితిని.
మంచిది. ఇక నేను పోయివస్తునా? [నవ్వు జొచ్చుచు]

యు:—మహారాజా!

వి:—[వెనుదిరిగి] ఇంకేమి? నేను మారము పోవలెను గదా? మాటలతో—

యు:—అందుకే నేను మనవి చేయబోవుచున్నాను.

వి:—[నవ్వి] బాగున్నది. దానికి నీమనవి యేమి టమిమ్మా!

యు:—రాభావ మెఱిగించితిని గావున నన్నింక శంకింప రకుకొందును.

వి:—శంకింపను లే! అమనవి కానీ!!

యు:—కుందు మీ సౌజన్యమునకు నమస్కారము.

వి:—సంతోషము, కృతజ్ఞుడను.

యు:—దయలో నాలకింపుడు.

ను. గమనానూనము నోర్వజాలునె శుభాకారంబు మీకాయ! మ
ధ్యము నిన్నొన్నతలైలసంకులము, తీర్థం బింక మూడామ, శు
ల్లమునం దొండు తలంప కిం డెడమకేల్, గైకొంచు నాకాశమా
గ్గమునం జేడ్చు ముహూర్తమాత్రమునం దీర్థక్షేత్రమున్ భూవరా!
వి:—సెబాసు బుద్ధిమతీ! నీసద్భావము వెల్లడించితిని, చాలు. నీవు న
న్ననాయాసముగాఁ దీర్థరాజముఁ జేర్చినట్లే యానందించితిని.
నీకోరిక మన్నించలే దని సంకోచింపకు. నన్నుఁ బోనిమ్ము.

యు:—అయ్యో! ఈసేవచేనైన నాజన్మము ధన్య మగు ననుకొన్నాను.
వి:—ఏమీ! విచార మేల! ఆసౌశీల్యమే ధన్యతకు మూలము. ఇంక నీ
వుండుము.

యు:—పోనిండు మహారాజా! మన మింతసేపు హృదయపూర్వకముగా
సంభాషించుటచే మిత్రుల మైతిమి గదా! దానిని బరస్కరించు
కొని వేతూక్కుటి మనవి చేయుచున్నాను. ఇది యైనఁ గా ననక
యను గహింతురుగాక.

చ. విమలమనంబునన్ వినుచువిన్నప మంచుఁ దలంచి, యిట్టిదు
ర్గమగిరిరాజి నొంటరిగఁ గాల్పడకం జనరానిమాట డెం
దమున గణించి, మిత్రు డిగనాశినదోషము దిద్దుకొంచు, నె
య్యము పఠరించునీసఖ సహాయముగాఁ బయనం బోనర్చుచీ!

వి:—నీయాలోచనము సముచితము. నిజముగా నీ వాష్టమిత్రురాలవు
లోకములో నిట్టియవ్యాజమైతి దుర్లభము. కాని, నే నేకాకినై
చనుటకు నిశ్చయించుకొన్నమాట నీవు వినియేయుందువు. దాని
కింక తిరుగు లేదు. మన్నింపుము.

యు:—(సకారవముగా) కానిం డేమిచేయునును? సజ్జనసాహచర్యమునకు
నోచుకోలేదు మీవంటిలోకో తరుల ననుసరించిన యీముహూ

రము మఱవజాలను. పువ్వున్న మెప్పుకో! (చేతులు వట్టకొని
కన్నుల కద్దకొని నమస్కారము.

వి:—(సంకోచముతో) అయ్యో!! బావీలే! నిమ్మ-పటమిత్తులూవు! నీకే

యు:—ఎందుకు? అదియును ప్రచ్ఛన్నమే. తీయింపును.

(తెరలో—గాంధీ గాంధీ—)

యు:—మహారాజా! పులి పులి—

వి:—ఏది? ఆ రానీ! ఓ! ఇది సరమంసము చవిచూచినదే. నిశ్చంకముగా
చేరవచ్చుచున్నది. ఈమార్గమునకు నేటితో దీనినిక నడలును.

(తెరలో—గాంధీ గాంధీ—)

వి:—కత్తి యెత్తి విసరి గంతు లవఃగినవా?

యు:—మహారాజా! జయము జయము. (ఇరువురు నిశ్చయముతో)

విశ్రుతోర్వశీయము

—* తృతీయ రంగము—అప్పరోగిరి మార్గము —*

—* సముచిత వేషముతోడి విశ్రుతుడు నడచుచు ప్రవేశించును —*

వి:— ఇదే అప్పరోగిరి—అయితే నేమి? దగ్గరగా కనవచ్చుచు చేరుచున్న కొలదిని దవ్విగుచున్నట్లున్నది—బౌను. సర్వతస్వభావము బహుచిత్రము.

[తెర లో]

అంతకన్న భూభృత్స్వభావ మనుట సముచితము.

వి: ఓ! వియచ్చరనివాసముచెంతకు వచ్చితినికాబోలు! (పైకిచూచి) ఇది సందర్భోచిత మైనభూనాయకనిండ. (ఊహించి) అగొంతు కాదు— భేచరులు ధన్యులు. కామరూపకామగమనముల సర్వదా సవిలాసముగా విహరించుచుండురు.

[తెర లో]

స్వేచ్ఛావిహారమే ధన్యతకు మూలమా?

కామ్యపవృత్తుల కది యట్టిదే.

సవిలాసవిహారమున భేచరులకు భూచరులు తీసిపోరు.

వి:—అరే! మరల నీమూడుగొంతులు వేళు—ఇది నాథలోక్తికి విమర్శ నము కాబోలు!—మరల నేమి! విచారకున్నది. కానీ! (నడచుచు) ఇది యొక చిన్నగుహ, (లోనికిచూచి) శూన్యము—అ! ఇది యొకగొప్పచప్పురము—ఏనాటిదో! నేను నిర్మించినట్లున్నది—ఇది వీధి. రెండుప్రక్కల పొదరిండ్లు. ఇది వియచ్చరుల విహారస్థలము కాబోలు! (ఏగుచు) ఏ మీధ్వని!— (చూచి) బీ! శ్రమ సార్థక మైనది. ఎంతగొప్పధార! ఏమిగులొండములా వున్నది. ఆహా!

గీ. ఎన్నియుగములుగాఁ బడుచున్నయదియె!

ఎన్నియుగములు మఱి పడ నున్నయదియె!

ఇమ్మహాధారతత్త్వంబు నేర్పరింప

నెవరితర మార! యీశ్వరస్మృతిమహిమ!

(ముందుకు నడచి) ఇది పెద్దగుహ. మిద్దెవలె నున్నది. ఎవ రైన సాధువులుంకవచ్చు. (లోనికి తొంగిచూచి) ఒకరెవరో పడుకొని యున్నట్లు కనబడుచున్నది. ధ్యానమాలో నున్నారేమో! పలుకరించిన నపచార మగును.

[గుహలోపలినుండి]— జేసే!

వి:—సాధువు కాడు—ప్రియురాలినికాబోలు పిలుచుచున్నాడు. (నడవజొచ్చును)

(లోపలినుండి) ఎవ రని? ఉండు. (అనుమాట వినవచ్చును.)

వి:— (నెనుతిరిగి చూచి) ఈవలికి వచ్చుచున్నాడు—కిన్నరుడు—

కి:— [ప్రవేశించి] ఎవరు నీవు? లోపలి కెందుకు చూచావు?

వి:— యాత్రికుఁడను. ఎవ రైనా యోగులు....

కి:— యాత్రికుఁ డేమిటి? ఇల్లు దూఱడ మేమిటి? [అని గద్దించుచు డాసి] ఎవ రంటే చెప్ప నేమి? మనిసి నేనా?

వి:— [కన్ను లెఱ్ఱచేసి] తొందరపడకు జాగ్రత్తగా మార్చుడు. కారణము చెప్పినాను. [నడవజొవును]

కి:—యోగీ! జోగీ! దొంగవేషం. నరుడవేనా యంటే బతులు చెప్ప

వి:—జేసు. నరనాథుడను.

కి:— ఆ! అల్లాగచెప్ప. స్వయంవరానికి వచ్చినట్లు బాగా వేషంవేసుకొని వచ్చావులే! ఇక్కడెవరు వరింతు రనుకొన్నావు? ఎవరి కోసం తొంగి చూచావు?

వి:— అట్లే చేతుల ఒడు తెలియకుండగా—

కి:— ఏనున్నావు! నాలులు నూజి పైగా [అని చెయ్యి పట్టుకొనును]

వి:— ఓహియడా! అని యాచేయగట్టిగా నలుపుచు] ఏ మీపొగరు!
అణచడా?—బుద్ధి వచ్చినదా?

కి:— గాబోయి గాబోయి!— అమ్మా చచ్చాచు!—అమ్మా! అమ్మా!
[గెరలో]

అమ్మా! ఎవరైనా కొట్టుచున్నారేమో! నట్టిపనికిమాలినవాడమ్మా!
పతినినూ జటిలే కదా! ఎవరో?—అయ్యా! కొట్టకండి వస్తు
న్నది.

వి:— ఎవరో పాప మాండది, మొట్టపెట్టుచు వచ్చుచున్నది.

అండది— [వేళించిచూచి] కనికరించి విడిచిపెట్టండి మారాజా! చెయ్యి
నెత్తురు చిమ్ముచున్నది.

వి:— [విడిచిపెట్టి] నీవే రేమి?—

అండ:— నీలవేణి.

వి:— నీడు నీ పియ్యడా?—మంచివానిచెట్టపట్టినావు! [చిఱునవ్వు] ఏడా
నీకు దొరకినాడు?

కి:— (చెయ్యి సవరించుకొనుచు కోపముతో) మాటలు బాగా రానీ!

నీ:— చాలులే సిగ్గు లేక యింకా... ఇంటికి వచ్చినగొప్పవారిని గౌర
వించడానికి బదులు చెబ్బలాడుదువా?

కి:— గాచెయ్యి నలిసినందుకు కాళ్లు పట్టి గౌరవించు.

నీ:— నోరు మూసుకో!

వి:— ఛీ! అయోగ్యుడు. [నడవఱొచ్చుచు]

నీ:— అటు దయచేస్తున్నా రెక్కడికి?

కి:— దీని కందుకో? పోనీయక—

వి:— [నడచుచునే] అప్పరోగిరి చూచుటకు.

నీ:- అందుకే అడిగాను. అటు కాదు. ఇటు వేంచేయండి.

వి:- నీమీ! ఈమాన్దము

నీ:- అది గిర్దిప్రదక్షిణం చేయడానికి పోయేదారి. దుర్గమము-

వి:- అల్లాగా! ఆదా!-

నీ:- ఇది తిన్నగా కొండమీదికి పోవుచు.

కి:- విడిచిపెట్టకు కాబోలురా దేవుడా; నా కీదేతిబాధ కూడా వచ్చింది కదా!

నీ:- ఇటు రండి, [అని ముందు నడచుచు]

వి:- ఇది సుగమముగా నుండునా?

కి:- [కోటచూపుచో] పోతే పోనీ! లోపలికి పోయి చేతికి తగ్గు
జ్జమునా చుట్టుకొంగారు [నిష్క్రమించుచు]

నీ:- ఇది మొన్న బాగుచేసిన కొత్తదారి, మెత్తగా నుండుచు.

వి:- నీవు చెప్పకపోయిన నే నాదారిని పోయియుండుచు.

నీ:- పోనీయండి. తమకు శ్రమ తప్పినది. నాకు మాట దక్కినది.

వి:- సరే, ఇక నీ వుండుము. మంచిదాసవు-

నీ:- అతడు తెలివిమాలినవాడు. జరిగినదానికి నేను సిగ్గుపడు
చున్నాను. మన్నించి మఱచిపోను. [గోసిలి యొగ్గుచు]

వి:- సరిలే! నా కాసుకోవమే లేదు. లోకములో మంచితనముకన్న
చెడతనమేయెక్కువ. ఇంతకు నీవినయము వానిని కాపాడు
చున్నది. అందుకు సంతోషించుచున్నాను.

నీ:- ఈత్రోవనే తిన్నగా వేంచేయండి. నమస్కారము. [నిష్క్రమించుచు]

వి:- [స్వకొనుచు] నేటిప్రయాణము చిత్రముగానే యున్నది-పుణ్య
సావములకలుక యైనగూడీనసృష్టిలో భూచరులు భేచరులు
ననెడి వివక్ష కవకాశమే లేదు. ఉత్తమమధ్యమాధమభద

ముభయసాధారణము. ఇంక విశేష మేమన?—అందఱు నట్టి వారు కారు గాని, వియచ్చరులలో మానవులను నిరసనభావముతో చూచువారెక్కువనక తప్పదు. తక్కినవిద్య లేవియు లేకపోయినా వియద్గమనవిద్యయే యాదర్శమునకు కారణము—కానీ! ముం దింకేమి యనుభవమునకు వచ్చునో! [సజచుచు] ఓ! ఇది యొకచక్కనివీధి—ఆ! ఒకయువతి యిటు వచ్చుచున్నది. [పరికించి] చేతిలోనిది వీణ కాదా?—సందేహ మేమి? రానీ! మంచిశకునమే

యువతి:—[యథోక్తముగా ప్రవేశించి వచ్చుచు ముందు చూచి] ఎన రీనూతనపురుషుడు— వేషనూ రమణీయుము—రూపమా దర్శనీయము... ..

వి:—యవతీమణీ! నా కీర్థిలము క్రొత్త ఒక్కనిమిషము... ..

యు:—[ఆగి] ఏమి కావలెనండీ? ఎక్కడినుండి వచ్చుచున్నాడు ?

వి:—నీవు గంధర్వకన్యవా?

యు:—(సస్త్రితముగా) జౌను.

వి:—నీపేరేమి?

యు:—రుచిమతి—ముందుమీకు కావలసిన దేమో తెలియజేయుండి...

వి:—స్వకథన మనుచిత మైనను తప్పదు. నేను యాదవరాజ్యపాలకుడను. నాపేరు విశ్రుతుడు. అప్పరోగిరి చూడ వచ్చితిని...

యు:—నిన్వేటపడి చూచి మీరు ఊత్రీయలా? సంతోషము—మహాపురుషులదర్శనము.

వి:—జౌను. అట్లు చూచుచున్నా వేమి?

యు:—ఏమీ లేదు. మీ రతిసుకుమారులు. కష్టపడి కాలినడక నెందు కీదుర్గమభూమికి వచ్చినారని

వి:—అది యొకకుతూహలము... ఇందు చూడఁ దగినవింత లేనుని యడుగుటకే ని గ్నాపితిని.

యు:—ప్రకృతికోభావిశేషమే చూడదగినది.

వి:—అంతే కదా! నీవు వీణ చక్కగా వాయితువా?

యు:—ఇప్పుడు నేర్చుకొనుచున్నాను.

వి:—ఎక్కడ? ఎవరివద్ద? ...

యు:—ఇక్కడనే, ఊర్వాశిదగ్గర...

వి:—(సాశ్వర్యముగా) ఏమిటి! ఊర్వాశి? ఆయూర్వాశియేనా?

యు:—ఔనుండీ! ఈపేరు గలసురలోకసుందరి ముంకొకటే లేదు.

మీరు విన్నయాప్రసిద్ధ గాయనీమణియే.

వి:—(ఉత్కంఠతో) ఆవిద్వాంసురాలిపాటవినుట గొప్పవిశేషము కాదా?... అదెట్లు?

యు:—సంశయమేమి? రానచ్చు వినవచ్చు. (చిఱునవ్వుతో) అచ్చరల ముండ్లు రాజులయంతఃపురములు కావు.

వి:—(సస్మితముగా) పరిచయము లేదుగదా యని...

యు:—భూపతుల కట్టిసం దేహ ముండునుకాబోలు! నేను పరిచయము కావించునులెండి— కొండమీదికి చూడండి. ఆకనవచ్చు సదే యూర్వాశియుల్లు. ఇదే దారి— నాయాహ్వామున మీ రచ్చటికి నయచేయుడు. నే నందే యుందును.

వి:—దుచినుతీ! నీసౌశీల్యము ప్రశంసనీయము. సంతోషము.

యు:—మీరు శ్రమపడివచ్చినారు. ఒక్కమూహూర్తము విశ్రమింతురుగాక. తగినగృహము చూపెదను. అక్కడ మీకు సర్వము లభించును. దయచేయుడు.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

వి శ్రు తో ర్వ శీ య ము

చతుర్థరంగము — ఊర్వశియింటివావడి

—♦ ఉచితాసనములతో మణిదర్పణాదులతో నలంకృతము ♦—

—♦ ఇట్టటు పచారు చేయుచున్నయూర్వశి ప్రవేశించును ♦—

ఊ:—ఇందు రేఖ అందఱివంటిదిగాను. లేనిమాట పుట్టించదు—ఉన్న మాట దాచదు—ఆరాజేంద్రుఁ డీగిరిరాజము చూడ నిశ్చయించుకొన్నమాట నిజమే. కాని యెందు కింకా రాలేగో! దారి తప్పి కొండచుట్టు తిరుగుచుండె ననుకోరాదు. నీలవేణి మొగలో కాచుకొనియే యున్నది. (సోత్కంఠముగా) దర్శన మైనా కాదా? —ఇందు రేఖ యే మన్నది?—

గీ. ఎవరు నిన్ను వరించిన నింతదనుకఁ
దనకు నలకూబరుఁడు దక్కె ననుచు మురియు
రంభగర్వ మణంగ నారంభ మగునొ !
అమృహారాజు మనకొండ కరుగుదెంచు.

తాను నిరాశ చేసుకొనియున్నమాట కాని, యిది ముఖస్తుతి కాదు (దారివంక చూచి) అఁ ! రుచిమతి వచ్చుచున్నది. దీని కేమైన జాడలు తెలిసె నేమో ! చూతము.

[వీణ చేపట్టిన రుచిమతి ప్రవేశించును]

ఊ:—(మందస్మితము)రుచీ రావే! ఎన్నాళ్ళకు కంటఁబడ్డావు?

రు:—(వీణ బల్లపై పెట్టుచు సాకూతస్మితముగా) ఎన్నాళ్ళయిడే నేమి? సమయాని కందుకొన్నాను.

ఊ:— చు)నే నేమీ కార్యము తలపెట్టలేదే! సమయ మేమిటి?

రు:—ఇది తలపెట్టే సమయమే.

ఊ:—(సద్దైర్యగాంభీర్యముగా)అబ్బో! భవిష్యత్తు తెలిసినదా? అయితే కానీ!

రు:—నే నిపుడొకమహారాజును, కాదు కాదు—సాందర్యరాశిని సందర్శించినాను.

ఊ:—అదృష్టవంతురాలవు—ఎవ రమ్మా!

రు:—ఎవ రేమిటి? నేను బయలుదేరి వచ్చుచు—అదికా దుండు—

ఊ:—ఆ తడవ! తేమిలే సరిగా చెప్పక!—

రు:—నీ కప్పుడు చెప్పుడు సన్నయాత్ర! మట్లు చేయుచున్నది. ముందడచే చెప్పెదనులే!—నే నపుడు పూర్తిగా వినలేకు గాని నే నూరికి పోవునాడు పన్నమనోహరాకాదుండే.

ఊ:—(నవ్వి) సెబాసు! నీ ప్రపాధ్యాయురాలవుగా నుండువలసినదానవు.

రు:—(నవ్వి) ఉండవమ్మా నవ్వకు—అంతా ఒక్కమాట చెప్పవలె నని యాశ—మాటలు పొసగడము లేకు—

ఊ:—తత్తటపడకు. ఏమి విన్నావు? ఎక్కడ విన్నావు?

రు:—అదంతా పూసగుచ్చినట్లు చెప్పలేను గాని, మనోరేఖాసక్తయ్య నందురేఖసమాధానము నొక్కగీతముగా వినిపించెన, విని యూహించుకో!

గీ. అందకత్తెలలోపల నందకత్తె

వైసనీ విట్టులన, మనలోన నతని

వలచి వలసించుకొన నింక వలంతి యెవతె?

రంభయొక్కతె—ఊర్యశీరమణియొకతె.

ఊ:—అంత చక్కనివాడా?

రు:—నీవు వర్ణించగల వేమోకాని, నాకు వర్ణనాతీతుండే.

ఉ. ఆనరనాథుచక్కడన మాపరమేష్ఠితలంపు తీర్చెనో!

తా నయి తీరెనో! యెవఁడు దానిరహస్య మెఱుంగు? దద్దుణ
ధ్యానమొ దానినైజమొ! యథార్థము చెప్పెద నమ్ము మామహీ
బానిని జూచి నేను సుమసాయకుడే యనుకొంటి నెచ్చెల్లీ!

ఉః—(సహేతుకముగా; ఎక్కడ చూచినావే రుచీ!

రు:— తినఁబోవుచు రుచి నడుగనేల? ఆవిశ్రుతమహారాజు నీపాటవిన

కోర్కె నిచ్చటికే వచ్చుచున్నాఁడు. ఇత వీణ సవరించుము,
(విశ్రుతుఁ డొకవంక ప్రవేశించును)

(ఊర్వశీరుచిమతులు వీణలశ్రుతులు సరిచేయుచుందురు)

వి:—(పరిక్రమించుచు) ఊర్వశి యన సాధారణసురకాంత కాదు.

ముజ్జగములఁ బ్రశంస కెక్కినది. ఆసుందరి నిందు సందర్శించుట
గొప్పవిశేషమే. (ఒక్కఁడు గాఁగి)

చ. అరయ వియచ్చరాంగనలయందు మనోహరకోమలాంగు ల

స్ఫరసలు, వారిలోఁ గుసుమసాయకు నువ్విఱులూర్పుచెల్వపుం
గరిమకు రంభ యూర్వశియుఁ గాఁపుర, మందు నిగర్వభావ మ
చ్చెరువగుపాటనేర్పు మృదుశీలము నూర్వశిసామ్మ గా దొకో!

(నడచుచు) ఆహా విచిత్రసంఘటనము! ఔరా అలభ్యయోగము!

(ఆఁగి) ఔను గాని, ఊర్వశిపాట యని యుబలాటపడితే సరా?

అది సురవారసుందరి నెఱజాణ—

(గీ.) ఆయువతిచక్కడనము నేతామృతంబు,

ఆవిదుషిపాట కర్ణరసాయనంబు,

ఆసుదతిమాట మానసాహ్లాదనంబు,

నైనయెడ నింక నేను నే నగుదునొక్కో?

(పరిక్రమించుచు) అయితే యిప్పుడు కర్తవ్య మేమి? ముందుగా పాట

వినుకోరిక చెప్పి పంపితిని గదా! (ఊహించి) ఎందు కీతర్కము!

కానీ! ఇ బెందుకు వచ్చెనో! సర్వము దైవాధీనము కానిగా
నడచుచు ఇదే యిల్లు, చావడిలో నందగి—

ఉః —(రాగాలాప మారంభించుచు)

విః —(విని) బలీ! యిది సుధారసబిందువా? కలకంఠీకంఠమా!

ఉః —(దారివంక చూచుచు వాయించుచుండును)

విః —అరే! ఏ మీమారు?

రుః —(నవ్వుచు) ఏమీరాగ సరణి? కాదు కాదు. ఏమి రాగమహిమ?

ఉః —ఏ మావేళాకోళము? (సరిగా మ్రోగించుచు)

విః —రాగమాలిక కాదు పరాకు గాని,

ఉః —(స్వరము పలికించుచుండును)

విః —(సమీపించుచు) వహవా! వీణ కాదు, సరస్వతి పలుకుచున్నది.

ఉః —(వాయించుచుండును)

విః —మేలు! రుచిమతి! సీమేలు మెచ్చుకొంటి.

రుః —(ద్వారమువంక చూచి) అరుగో! విశ్రుతమహారాజు!

(ఇరువురూ లేతురు)

విః —(లోనికి వచ్చి చూచి) ఆలావణ్యరాశియే యూర్వశి. ఆహా!

ఉః —రుః —ఎదురేగి స్వాగతము స్వాగతము. (ఆతిథ్య మాచరించి
రత్నాసనము చూపుదురు)

(అందఱు సుపవసించుదురు)

విః —(సన్నితముగా) గాయనీమణి! కథలలో వినుచున్ననీగానమహా
త్వమును నేడు వీనులవిందుగా విన్నాను, ఈభాగ్యము కలిగిం
చిన దీరుచిమతి.

రుః — (చిఱునవ్వు) మి మ్మిచ్చటికి తెచ్చినదైవమే యిందుకును
మూలము.

చ తు ర ర ం గ ము

ఊ:—(సవినయముగా) యాదవేంద్రదా ! తమ పాదస్పర్శమున నానందమును తమదర్శనమున నాజన్మమును పాపము లైన వని నేనానందించుచున్నాను.

వి:—సురసుందరీ ! నేను వచ్చినపనికి నేనే యంతరాయము కలిగించితిని. మఱి కొంత సేపు నీగానమాధుర్యము క్షణామృత మగుగాక.

ఊ:—(వీణ పలికించుచు రాగ మెత్తుకొనును)

రు:—(శ్రుతి వేయుచుండును)

వి:—(ఆలకించుచు నానందించుచుండును) .

కల్యాణి—ఆదితాళము,

కమలనయన | విమలమానసమునన్ |
దలచెదన్ నిన్ | గొలిచెదన్ || పల్లవి.
పరమపురుషుడవు | పరసుఖవరదుండ
వపారకరుణాభరితుండ వనంగ || అనుపల్లవి.
డెంద మురుతిరానందమొంద | నురమందు
పొందువడుసుందరాంగి సిరి | మందహాసి
తములవిందుపనందు | లందుచూపుల
గనందగు నను దయ |
వేద మెఱుంగ ! మతవాద మెఱుంగ |
జగదాదిదేవ | గతి నీదుపదనతి |

కల్యాణి—ఏకతాళము,

ఆలకింపవా? దేవా ! ఆనరింపవా? పల్లవి.
గానసుభారసపానలొలుడవు
వీణగానమును వీనులవిందుగ | ఆలకిం ||

మనసుజగన్మోహనరూపముపము
 నునిచి నదా నిను మననమచేసెడి
 మునిసుత యూర్వశి యొనరుచు
 వినుతులు - ఆలకిం... ..

వి: - హాయి హాయి ! విదుషీమణీ ! (చిఱునవ్వుతో) నీగానరస మా
 స్వాదించి హృదయము పరవశ మైనది, ఆనందము పొంగిపొరలు
 చున్నది. (లేచును)

ఉ: దు: - (వీణలు ప్రక్కలఁ బెట్టి లేతురు)

వి: - గానమూర్తి ! ఇది స్తుతి యనుకోకు నిజము చెప్పుచున్నాను.

చ. పురుషులయందు తుంబురునిపోలికఁ గాంతలతో విపంచికా
 సురుచిరనిక్వణంబునకు జో డగుకంఠనివాన మొప్పు జా
 తురి వెలయంగఁ బాడఁ గలతొయ్యలి యూర్వశి యంచు వింటి, శ్రీ
 హరికృప నేడు వీనులకు హాయిగ గానము వింటి నెచ్చెలీ !

ఉ: - (సవినయస్మితముగా) సంగీతమందలిదూరరాభిమానము లిట్లని
 పించినవి గాని, యీ పాటిపాట మీరు వినుకున్నారా?

వి: - విద్యాచాతుర్యమునకు వినయ మలంకారముగదా! ఇం కెందుకు?
 నాయభిప్రాయము తెలిపెద నాలకింపుము.

మ. తనశక్తిం బ్రకటింప దేవజనవిద్యాదేవి నారాయణుం
 డనుమానీంద్రునియూరు దేశమున దీన్యత్కాంతిలావణ్యరం
 జనరూపంబున నూర్వశీరమణియై జన్మించి సర్వాతిశా
 యినియై విశ్వజనీకీర్తి గనె నం చే నెంచెన్ భామినీ!

ఉ: - (సిగ్గు నటించుచు) రాజులు పొగపించుకొనుటయే కాని, పొగ
 డుట యెఱుంగ రనుకొన్నాను.

వి: - (నవ్వుచు) నిజమే కాని, నా కీపాఠము నీగానమహిమ నేర్పినదే.

(తెరలో)

గీ. రోహిణీచంద్రు లన్యోన్యమోహవశతఁ
గలియుతటి యని తారకల్ గగన వీధి
నెలయఁ జొచ్చెను రుచిమతీ! వేగ వచ్చి
యింట మణిదీపములు తీర్చి యేగవమ్మ.

రు:— ఇదిగో వచ్చుచున్నాను (నిష్క్రమించుచు)

వి:— (సకౌతుకముగా) ఇది చక్కని యువశృతి

ఊ:— (సాకూతస్మితముగా) మీచిత్తవృత్తి కట్లు తోచుట నైజమే.

వి:— సఖి! నీవు భావజ్ఞురాలవు రసికురాలవు. ఇంకేల! సఖ్యము పచ
రించి యొక్కటి చెప్పుచున్నాను. సాదరముగా నాలకింపుము.

ఊ:— (కన్దవ విరియ సలజ్జముగా) సవివరముగా నాలించెద.

వి:— మ. కలగంబాఱు కన్యకాత్వము జగత్కల్యాణగాంధర్వము
జ్వలసౌందర్యము నిత్యయావనము దివ్యం బైనజన్మంబు ని
ర్మలభావంబు మనోజ్ఞభాషణ మసామాన్యమభావంబు నీ
చెలిమింగూడి సుఖంపఁ గోర్కిగలిగించెన్నాకుఁగాంతామణి!

ఊ:— (క్రిందు చూచుచు నాలోచన మిభిన్నించుచు)

వి:— (నివ్వెఱపాటుతో) అ దేమిచెలీ! భావగర్భితమగు నీపాటయు,
నీహావభావము లిట్లు పోత్పఱించుటచే గాని, విశ్రుతుఁడు ము
న్నెన్నఁ దైన వేశ్యను గోరియుండెనా!

ఊ:— (ఉలికిపడి చూచి) మహీవరా! అన్యథా శంకింపవద్దు. నేను
సురవారకాంతను గాని, లోకములోనినెలవెలఁదిని గాను—మీ
కోరిక నిరాకరించుదానను గాను—మీరు ప్రభువులు నాయభి
ప్రాయము తెలిసిన మీ రేనుందురో యని యాలోచించు
చున్నాను.

వి:— ఇది యొకజాణతనము గాని, ఎందుకో యేమో యందు నని
ముం దాలోచించుచున్నావా?

ఉ:— (చిఱునవ్వుతో) అట్లున చిత్తగింపుడు.

చ. సిరిఁ దులఁమాఁగుభూవరులచిత్తము కామమయంబు, క్రొత్తకొత్త
త్తరుచుల వాలుచుండుటయె దానిగుణం, బని గాక యున్న న
పురంబుల బోలునట్టిగులభామిను లుండఁగఁ గంటబుడ్లను
దగులగుఁ గోర్కె చేయునురె? నమ్మఁగవచ్చునె వారికూరిమి?

వి:— ఈయభిప్రాయము శ్లాఘ్యమే కాని, రాజు లంగఱు నట్టివాడే
యని భావింపరాదు. అయుక్త మైనను గావిషయము నేనే
చెప్పకొన వలసివచ్చినది విచుము.

గీ. ఏకపత్నీవ్రతుండ నే నింతదనుక

నిదియె నానూత్నరుచి కెల్ల మొదలు, నమ్ము.

న న్నిటగుఁ దెచ్చి దైవంబు నిన్నుఁ జూపి

గామనసు ముంచె నీదుసౌందర్యలహరి.

ఉ:— (భయవినయముల) మహీరమణా! తెలియ కన్నమాటగు
మనసు నొచ్చిన దేమో! (అంజలి ఘటించి) మన్నిండు గోక
దను. నిజముచెప్పుచున్నాను. ఇంతకు మున్నే మీసుగుణసం
పద నాహృదయ మాకర్షించినది. కాని, ఒక్కసందేహము.
అనురాగనిలయ మైనయంతఃపురము విడిచి యింకొండనెత్తమ్ము
లందు మీ రుండఁగలరా?

వి:— ప్రేయసీ! దీని కింత చింతింపనేల? నాకు నీ వున్నకొంప యంతః
పురంబు, నాకు నీ వున్నకొండ సందనవనంబు. (అని సమీపించి
చేయి చాపును)

ఉ:— (నాట్యమున పరిహరించి) మీయవ్యాజానురాగమున కానం
దించితిని. కాని, యింకొక్కకోరిక—

వి:— (తెల్లబోయి) ఇం కేమికోరిక?

ఉ:— క. ఏమీ యనుకోరు గదా!

నామాటలు విన్న మీమనం బెటుతానో?

సామాన్యపుగోరిక గా

దేమందురు? చెప్ప మందురే? నరనాథా!

వి:—చ. తలచిననీదుకోర్కె కవతారికయా యిది? లేక ప్రోహకాం,

తలసరసోక్తిచాశురివిధానమ? కాక వినూతనత్రపా

వలయితముగభాషణవిభావమ? యే మనుకొందు? నాతమిం

దెలియఁ బరీక్ష సేయఁ దలఁతే? యభిలాషము దెల్పు వేగమే.

ఉ:— (కులుకునవ్వుతో) ఉదారహృదయా! సమయ మడుగఁ గోరి జాగు
చేసితిని క్షమింపును.

వి:—ఇం కేమి సమయము ప్రేయసీ!

ఉ:— నాయనుమతి లేకుండా మీరు నన్ను విడిచిపోరాదు. ఇదే నేఁ
గోరుసమయము.

వి:—బౌరా! దీనికా యంతయాలోచన? నృథతర మైనప్రేమబంధము
గాని, యిది యొకసమయమా? నేను కోరవలసినది నీవు కోరినావా?
సరే యిచ్చితిని.

ఉ:— (సానురాగపీక్షణముగా జాయుచు) పరమానందము—(తెరవంక
చూచి) రుచిమతీ!

రు:—(తెర తొలగించుకొని వచ్చి దివ్యకుసుమమాలికలు చెఱియొకటి
యిచ్చి వెళ్ళును)

(ఊర్వశీవిశ్రుతు లొకరికంతము నొకరా పుష్పహారమున
నలంకరింతురు).

(తె ర లో)

అయం ముహూర్త స్సుముహూర్తో ఽస్తు

చ. జనవిభుఁడైనవిశ్రాంతినిసంగతి నూర్వశి గాంచు నష్టము
 దనులను యాదవాన్వయము ధాత్రిః బ్రసిక్తికి నెక్క, నెంచు నోరి
 స్థునికుల మం దనేకపురుషుల్ భువి నేలు గ్రామంబుగా జనిం
 చిననసు దేవుగర్భమున శ్రీహరి పుట్టునో ధర్మరక్షక!

(ఇరువురు సహర్షముగా నంజలి ఘటించురు)

వి:—సేయనీ! ఈశుభాశీర్వాదము గావించినవా రెవరో! ఆహా! గొప్ప
 మాట వింటిని. మాయకువంశమున శ్రీహరి వాసుదేవుడై
 యవతరించు నట! ఈవీణచే మానంశ మంతయు తరించినది.

డా:—ప్రాణసియా! అదిగో చూడండి. ఆవిమానమున బోవుచున్న
 యష్టనసువులే దీవించినవారు.

వి:—ఎంతప్రశ్నాము? ధన్యుడను.

డా:—మీసాంగత్యమున నేను ధన్యురాలను.

ఇరువురు:—వాసుదేవతలారా! వందనము వందనము.

(యవనికా స్థలితులై నిష్క్రమింతురు)

విశ్రుతోర్వశీయము

పంచమరంగము—యదురాజ సభామందిరము.

—ద్వారము వెలుపల ప్రతీహారి, రాజభటులు, మాతనపురుషుడు—

—కులమంత్రి భార్గవానందుఁ డాలోచించుచు ప్రవేశించుచు—

భా:—(సనిర్వేదహాసముగా) ఈశ్వరేచ్ఛ. జనప్రియుఁ డైనపరిపాలకుఁ డనించుకొన్నవిశ్రుతుఁ డచింతముగా వనవాసి యైనాఁడా? వానప్రస్థము స్వీకరింపఁ దలచిననే నింకను రాజకార్యపంకమున దిగఁబడి పోవుచున్నానా? ఔరా కర్మఫలము! అటు పట్టమహిషి మనోవ్యథ, ఇటు రాజ్యలక్ష్మీచీకాకు, డెబ్బది వాఁటి జీవించి నలదు కీదుఃఖభారమంతా నావరమా? మోమెత్తి అంతే. దయా శీలుఁ డగువైద్యునిమాడ్కి ధర్మచింతనుఁ డగుమంత్రి పరదుఃఖ దుఃఖతుఁడు కాక తప్పదుకానీ! ఈశ్వరీకరుణాకటాక్ష మెట్లున్నదో!—ఎవ రక్కడ?

ప్రతీ:—(ప్రవేశించి) చిత్తము మహాప్రభా!

భా:—ఎవరేని చూడవచ్చినవా రున్నారా?

ప్ర:—చిత్తము. ఒక రున్నారు.

భా:—పంపించు.

ప్ర:—చిత్తము. (వెళ్లును)

ఒక:—(ప్రవేశించి) మహామాత్య! నమస్కారము.

భా:—రావోయి గిరినాథా! పశ్చిమజనపదవార్త లేమి?

గిరి:—(సంతోషముతో) ఎ న్నని విన్నవెంటు మహాత్మా! సకలసస్య ఫలసంపన్నమై జనపద మంతా కలకల లాడుచున్నది. మజీయు.

విశ్రుతార్థశీయము

గీ. శ్రీమహారాజ్ఞయాజ్ఞకుఁ జేతు లొగ్గి,
మసలుచున్నారు సకలసామంతవిభులు,
రామరాజ్యంబు మాతల్లిరాజ్య మనుచు,
సంతసించుచు నున్నారు సకలజనులు.

భా:—పరమసంతోషము. తరువాత—

గీ:—ప్రాగ్జ్యేణవార్తలు విదితములు గదా!

భా:—అందలిసామంతులు విధేయులై కప్పము లంసియున్నారు.

గీ:—ఇక నుత్తర దేశసామంతులతో చేది దాశ శబర పురరాజులు తప్ప
దక్కినయందఱు మహారాజ్ఞశాసనమును శిరిసా నహించి విశేషము
లైనా రనుటయే విశేషవార.

భా:—ఆత్రిపురాసురులగర్వ మాణగించుచో నిక నిశ్చింతయే.

గీ:—నచివో త్రమా! తమశక్తిత్రయముముం దాపురత్రయ మాఁగునా?
ఇదిగో! కుమారమంత్రుగా రిచ్చిన లేఖ.

భా:—(విప్పి చదువుకొని) గిరినాథా! నీ వన్న ట్లునది. (సంతోష
ముతో నిజానన మధిష్ఠించి) శాత్రువాగ్ని శాంతించినట్లే.

గీ:—అందు కనుమానమా? నేడు విజయవార్త వినమా?

గీ. దురభిమానదురాశలు పెరుగుఁ గాక,
వారు మనసేన నెదిరించి పోరువారె?
కడుపుమంట మనంబును గలఁచుఁ గాక,
కాలు ద్రవ్యనై గజము సింగంబుఁ గాంచి?

[తెరిలో కలకలము]

గీ:—అది గంగాదాసును జూచినయానందమే యనుకొందును.

ప్రతి:—(ప్రనేపించి) దేవరా! చేదిరాజమంత్రుని చేతులు కట్టి తీసుకొని
వచ్చినారు.

భా:—బంధములు విడిపించి తీసికొనిరా.

భా:-—చిత్తము—(అట్లు చేసి వెళ్లును)

గం:-—ఆర్యవర్యా ! దయాహృదయా ! తమింపుడు, రక్షింపుడు.

గిరి:-—అటు నెలల క్రిందట నేను దర్శనము చేసినగంగాదాసుగా లేనా?

గం:-—(తల వంచుకొనుచు)

భా:-—(కిచ్చితో లేచి) నేడు కృతఘ్నుని మొగము చూచితిని. 'శాంతం పాపం'

గం:-—స్వామీ ! దాసుఁడను.

భా:-—స్వామి ద్రోహివి. నమ్మినవారిగొంతుకలు కోయుజాతి నీది. నీ పాప మిప్పటికి పంశినది. విషజంతువుల వినాశమునకు వాటికి విషమే మూలము.

గం:-—(చేతులు జోడించి వంగి దోషినై తే శిక్షాపాత్రుడనే)

భా:-—ఎందు కీప్రలాపము ? ఆత్మిపురాసురులను గంగలో దింపినవాఁడెవఁడు ? మాకు శ్రమ గలిగించినవాఁడెవఁడు ?

గం:-—అదంతా నాదోషము కాదు—విచారణ చేయింపుడు.

భా:-—రాజుద్రోహివి. నీకు పుట్టగతులు లేవు. చేదిరాజును మహారాజును జేసి నీవు మహామంత్రితృప్తము వెలిగింపవలె ననుకొన్నవా? ఎంత దుశ్చింత ?

గం:-—లేదు లేదు మహాత్మా ! పరాధీనుఁడను

భా:-—లోకజ్ఞానశూన్యు లాదాశశబరరాజు లిద్దఱు తో డయినంతనే మీజేనికి సామ్రాజ్యము వచ్చు నని యాసించితివా ?

గం:-—(గద్గదస్వరముతో) మన్నించి నామనవి చిత్తగింపుడు.

భా:-—ఇంక నోరెత్తకు. పట్టమహిషి సామ్రాజ్యము పాలించుట శాస్త్రమృతము కా దంటివా లేదా ?

గం:-—మహానుభావా ! అది నామాట కాదు ..

భా.:—పాపము బద్ధతైన దని తెలిసి కూడా కా దనుచున్నావా ?
 ఎంత కైన తగుచువు—జ్ఞాతి యైనా చేదిరాజు వినయశీలుఁడు
 సామ్రాజ్యభక్తుఁడు. అనియతనికి పుట్టినబుద్ధి కాదు. నీవు
 నేర్చినదే.

గం.:—శినశివా !

భా.:—గంగను స్మరించు. అదే నీకు గతి—ధర్మశాస్త్రవిధయమునకు
 నేఁడు నీవు బ్రహ్మర్షి వైనావా? భటు లెవ రక్కడ ?

భటు లిరువురు:— (ప్రవేశించి చేయెత్తి మొక్కి) దేవరా! ఆజ్ఞ

భా.:— ఈగంగాదాసును బంధనాగారమునకుఁ గొనిపోండు.

భటు:— చిత్తము మహాప్రభా! (అట్లు కొనిపోవుచురు)

(తెరలో భరీనినాదము)

గం.:— (నవ్వుమొగముతో) అదిగో జయభేరి మోగుచున్నది.

భా.:— (సానందముగా) మహారాజ్ఞితపస్సు ఫలించినది.

[మరల తెరలో]

ప్రథితయాదవరాజ్యేంద్రరా! జయంబు,

దివ్యకీర్తి! పతివ్రతాదేవి! జయము

నయవిశారద! భార్గవానంద! జయము,

శత్రుమర్దన! కంఠ! జయము జయము.

గం.: అదిగో! వందిమాగధులస్తుతిగానము—(అటు చూచి) అరుగో
 శ్రీకంఠమనీషి—

శ్రీ: - (సర్వసేనాధ్యక్షవేషముతో ప్రవేశించి) తాతపాదులకు వంద
 నము.

భా.:—కుమారా! చిరాయువు కమ్ము—రాజ్యము నిష్కంఠకము గావించి
 రాజయుగాము తీర్చితివి. నాహృదయ మానందమగ్న మైనది.

శ్రీ: అది మహారాజ్ఞతపోమహిమ. తాతపాదులయాశీః ప్రభావము.

భా: ఆత్మిపురాసురుల నేమి చేసితివి?

శ్రీ: (దరస్మితముగా) జీవగాహముగాఁ దెప్పించి మనయారామ మందిరములఁ బవేశపెట్టించితిని.

— సాధుసమృత మైరపని చేసితివి-అక్కడ?

శ్రీ: — ఆమూఁడుమండలములు రక్షింప మనముగ్గురు సేనానులను నియమించితిని. అనంతరకర్తవ్యము తమ కాలోచింతకురుగాక.

భా: — సరే. నేను మహారాజ్ఞ కీవృత్తాంతము విన్నవింప నేగెనను, ఇంక మీపనులు మీరు చూచుకొనండి.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

విశ్రుతోర్వ శీయము

షష్ఠరంగము—దుర్గప్రాకారములోని దుర్గామందిరము.

[పట్టమహిషి పతివ్రత తపస్విని వేషముతో మల్లిక వెంటరాబ్ర వేళించుచు]

మల్లినాథ: — (బద్ధాంజలియై నిలచి)

శ్రీమాతా శ్రీమహారాష్ట్రీ భక్తాభీష్టప్రదాయిసి

రాజరాజేశ్వరీ దేవీ పాతు మాం జగదీశ్వరీ.

[అని పఠించి మానసికారాధన మాచరించుచుండును]

మల్లిక: — (పాడుచుండును)

శ్రీరాజరాజేశ్వరీ!

సేవించు నినుఁ గోరి శీతాచలకుమారి! శ్రీరా—

రావమ్మ శర్వాణి! రాజశేఖరురాణి!

నీలాంబుధరవేణి! నీరేజమ్మదుసాణి! శ్రీరా—

రత్నసింహాసనము రంజిల్లుఁ గూర్చొనుము,

అఖిలోపచారమ్ము లర్పించుఁ గైకొమ్ము, శ్రీరా—

పున్నాగమందారపుష్పాల మనసార,

నర్పించుఁ బూదండ లర్పించు మెడనిండ, శ్రీరా—

కర్పూరదీపాలు కస్తూరిఘూషాలు

తేజస్విమిరమైత్రీ తిలకింపు శుభగాత్రి! శ్రీరా—

పండుతాంబూలంబు బంగారుపుష్పంబు

అత్యప్రదక్షిణము లంబా! సమర్పణము. శ్రీరా—

పతి: — (దేవీపాదకుంకుము ఫాలమున ధరించి దోసిలి ఘటించి)

చ. పతివ్రతఁ బాపి నన్నుఁ బలుబాములఁ బెట్టెనుతొంటిపాప నీ

గతిఁ బడునాలుగేండ్లు నిను గట్టిగఁ గొల్చినఁ గూడఁ బోని నో

బ్రతికినదానఁ గాక మెయి బాసినదానను గాక యెట్టులీ
 షీతిఁ బడి యుండజాలుదు? నిసీ! కను లుండియు గ్రుడ్డిదాననై.
 తల్లీ! నే నీవిరళాబ్ధి నీదఁ జాలను. ఈయవమానము భరింపఁ
 జాలను.

చ. పతివిరళార్థ యైనపతివత్సికి లోకము జీర్ణకాననం
 బ్రతినిబిడంధకార మని యమ్మ! యెఱుంగవే యాత్మహత్య ను
 ర్గతి కగుఁగాక, యీబ్రతుకుకంటె నదే సుఖమంచుఁ దోచె నా
 మతి కిపు, డైన నింక నొకమానము చూచెద నీకృపా ప్తికిఁ.

[తెరలో] మల్లికా!

ప:—ఎవ రది ! చూచిరా !

మ:—(వెళ్లి వచ్చి) కణ్ణమహర్షిగారు దయచేసినా రట !

ప:—(ఆశ్చర్యముతో) ఎంతపుణ్యము ! కులగురువులే? తల్లి కరుణించి
 నది. ఎక్కడ నున్నారో !

మ:—పెద్దమంత్రిగారు వారిని గురుమందిరములోప్రవేశపెట్టినారట !

ప:—అమ్మా ! నమస్కారము—మల్లికా పద ! పద (పరిక్రమింతురు)

మ:—అరుగో మహర్షులు !

[ఉచితాసనాసీనుడై కణ్ణుడు ప్రవేశించును]

—నీ వీద్యారముకడ నుండుము (లోఁ జని యంజలి గూర్చి
 మహాత్మా గురువరా ! వందనము.

క:—సాభాగ్యవతీ భవ. (తేటి చూచి) ఎవ రమ్మాయి !

ప:—గురువర్యా ! శిష్యురాలు పత్నివత—

క:—(లేచి) ఏమిటి ! పట్టపుదేవివా ? ఔరా! ఎంతమార్పు !

గీ. రాజరాజేశ్వరీదేవిపూజ చేయు

పట్టమహిషికిఁ దోడుగాఁ బరగునట్టి

యగ్రలకాంతి యైనముడైదు వనుచు,

పారవడితి నమ్మ ! నినుఁ జూచి పుణ్యసాధి !

కుమారీ ! నీ ధర్మాచరణము వనితాలోకమున కుత్త మోదాహరణము.

ప:—(దగ్గులతో) పూజ్యపావల దర్శనమున నాదుఃఖము పొంగివచ్చుచున్నది. (విపాదము)

క:—కుమారీ ! లోకజ్ఞురాలవు. ధైర్యమే శరణము.

ప:—(కన్ను లొత్తుకొని) ఎంత కని మహాత్మా ! ఆశేతుహిమాచల మాటుసాగ్గు వెదకించితిని. ఎక్కడా ! (దుఃఖము; నాజీవిశేష్య రుఁడు డైమముగా నున్నట్లు తమదివ్యదృష్టికి గోచరించెనా !

క:—అతఁడు సుఖముగా నున్నాఁడు విచారించకు.

ప:—ధన్యురాలను మహాత్మా ! ఆమాట చాలును. దయచేసి వీల మలంకరింపుఁడు.

క:—(అట్లు చేయుచు)

ప:—కూతనరాజ్యలక్ష్మిని గూడా స్మరింపక ఎంతకాల మెంచుండెనో? హేతు వేమో !!

క:—ఏమి చెప్పను కుమారీ ?

ప:—(దగ్గులతో) అంత చెప్పరానికారణమా స్వామీ ! (గోసిలి రెయిగి) నామనస్సు పరిపరివిధములఁ బోవుచున్నది

క:—అధైర్యపడకు (లేచి) ప్రమాద మేమీ లేదు.

గీ. ఎక్కడుండిన నేమి? యదృష్టశాలి

నిత్యకల్యాణసుఖయోగనిష్ఠ నుండె,

రాజ్య మనుమాట యేమి? సర్వంబు మఱచి

యైహికానందమూర్తియై యలరుచుండె.

(ఆశ్చర్యచకితయై) ఏమి టిది మహాత్మా ! నాయార్యపుత్రుఁ డా శ్మజుఁడు. అంత మఱసా? ఎంత వింత!

ఉ. ఆశినమాట తప్ప, రెను రాడరు పెద్దల, కన్యకాంతల
జూడరు కోర్కెమై, శిరఃబొచ్చినశత్రువు నైన గిన్నె బో
నాడరు, ధర్మనిష్ఠ దిగనాడ, రహా సుగుణాలవాల! మే
నాశును లేనియామఱపు నాదురదృష్టము తెచ్చి పెట్టెనే?

క:—శౌల మొక్కరీతిగా గడచునా? మంచిచెడ్డ యగును. చెడ్డ మంచి
యగును. అది లోకమునె జము. ప్రపంచమునం దసంబావ్య
మేరియు వేడు నీ వెఱుంగని దే మున్నది!

ప:—నిమిది మహాత్మా! నామనస్సు కలవరపడుచున్నది. దిక్కు
చూపరా?

క:—సుమారీ! నిదానించి వివరతెను గాని తొప్పుపడరాదు
గీ. అప్పరోగిరి చూడంగ నదిగి యచట

హూర్వశిని గాంచి మోహించి యెడలు మఱచె

ప:—అయ్యో! ఎంతపాపము! ఎంత ఘోరవార్త! కర్ణశూలము మనశ్శ
ల్యము. హాహా! [తల చేతులు బట్టుకొనును].

క:—గీ. దానితో గూడి యుండె నిందనుక, నిపుడె
తెలివి యొక్కింత వచ్చిన తెరువు తోచె.

ప:—ఇంకేమి తెలివి? హాదై నమా! నాపరమానురాగభాజన మైన
మాదవరత్నమును వేశ్యమెడ కంటంగట్టితివా? హాపరమేశ్వరీ!
ఇది యావిజ్ఞేవదుఃఖమే. (మూర్ఛిల్లును)

క:—అయ్యో ప్రమాదము! స్త్రీహృదయము దుర్బలము కదా! ఎవ
రక్కడ?

(తెరలో) చిత్తము చిత్తము.

మల్లిక:—వచ్చి అయ్యో! ఎంతకష్టము తల్లీ! (లేవ నెత్తి) అమ్మా
మనసు నిలపండి కన్ను లొత్తి మెడ నిమురుచు

ప:—(నిశ్చలించి చూచి) నీ వెందుకు వచ్చినావు? హా! (వేచును)

మ:—చిత్త మమ్మా! (వెడలును)

క:—అయ్యోకుమారీ ! కడపటిమాటవల్ల కొంచె మైనా దుఃఖము:
శాంతించు ననుకొన్నాను గాని మితి మీఱు నను కోలేదు.
ఎంతపని జరిగినది ?

మ:—(ధైర్యము నటించి) గురువరా ! మేలే జరిగినది. నాదుఃఖ మొక్క
మాటు తుదముట్ట పొంగి మొదలంట నడుగంటినది. ఇంక ను
ఖమే లేదు—

క:—ధీరశాంతవు గదా ! మనసు చేపట్టు—

మ:—స్వామీ ! ఇది పరాకుమాట కాదు. మనోనిశ్చయముతో నన్నదే.
గీ. తనువులే వేటుగాని చిత్తం బాకండు
గాఁగ నన్యోన్యగాఢానురాగ మలర
నున్నయావేడ్క మరల నా కొదవఁ బోదు
మరులు గొన్నట్టియామది తిరుగఁబోదు.

ఇంక నిరాశా పరమం సుఖ మ్మనునూక్తియే శరణము.

క:—అట్లనరాదు. కొలదిదినములలో నీకు పతిసందర్శనభాగ్యము
పట్టనున్నది.

మ:—మహర్షులమాట యమోఘము. మహారాజదర్శనము మహా
భాగ్యము. అయితే ! అనుచితకామవర్తనమున వచ్చినపాతి
త్యముమాట యేమి ?

క:—(సస్మితముగా తలపంకించుచు నాలోచించుచుండును)

మ:—[తీవ్రదృష్టితో] ఆహా ! కామ మెంతకైనా తగును.

ఉ. నీతి దలంపనీక కులనిందకుఁ జింతింపనీక రాజ్యవి

ఖ్యాతి గణింపనీక సతీయం దనురాగము నిల్వనీక యా

తాతలనాటిభోగినికి దాసుని జేసితె యాదవేండు ? నా

హా! తలపోయ కెట్లు పురుషార్థముఁ జేసిరా నిన్నుఁ గామమా ?

క:—[చిఱునవ్వుతో] పత్రివతా ! సధర్మ మైనకామము పురుషార్థమే.

ప:—[గోసిలి యొగ్గి] భర్తదోషము తెన్నరా దండుకు. ఊమింపుఁడు.

ఇపుడు యాదవేంద్రునికామ మెట్టి దండుకు ?

క:—గృహస్థధర్మవిరుద్ధము గావున దూష్య మనక తప్పదు.

ప:—స్వామీ ! నమస్కారము. ఇక నిరాశ గాక మఱేమి ?—దేవి

జగదీశ్వరీ ! ఇక నీసాదసేవనమే నాకు ముక్తిసాధనము.

క:—మహారాజ్ఞీ ! చిత్తశాంతి లేనిభక్తి విరక్తులు నిలచునా ?

చ. తెలిసినదాన విట్టిపరిదేవన మెందుకు ? నీకు నీశ్వరీ

బలమున నెల్ల చక్కఁబడు, భర్తృసుఖంబును బుత్రలాభముకొ

గలుగును, నీసుతుం డవనినాయకుడై నుతి కెక్కు గృహముల్

తొలఁగెను సంపదాళిఁ దులఁదూఁగెద వింకఁ బత్రివతామణి !

ప:—(ఆశ్చర్యానందములతో వంగి నమస్కరించి) మునిందా ! ఈ
యమృతవాణి నాచిత్తశాంతికి మూలము—అయితే ముందుగతి
యేమి?

క:—గతి కేమి? దోషమునకు ప్రాయశ్చిత్తము లేదా?

ప:—(ఉలికిపడి) గురువర్యా! ప్రాయశ్చిత్తమా? అ దెట్లు?

క:—భయ మేమి? ఔను. ప్రాయశ్చిత్తము పాపహరణము—అతని నా
యొద్దకు పంపుము.

ప:—అది నాతరమా?

క:—జంకేల? మహారాజ్ఞవి కదా! నీతి నుపయోగింపుము.

[తెరలోఁ—ఘంటానాదము]

క:—కుమారీ! మాధ్యందినకృత్యములవేళ యైనది.

ప:—చిత్తము మహాత్మా! వందనము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

విశ్వుతోర్వశీయము

సస్తమరంగము—కొలువుకూటము.

—♦ రత్నసింహాసనమున మహారాజ్ఞీచిత్రపటము ♦

[సింహద్వారమున తెర వాలియుండును]

—♦ కొలువుకూటముపక్క మంత్రికచేరీ చావడి ♦—

భార్యవానందుఁ డొక్కడే యాలోచించుచు కూర్చుండి ప్రవేశించును]

భా:— కష్టములు కాపురము చేయ వందురు గాని, నాకష్ట మట్టిది కాదు—చాదుకొని పోయినది (ఎడమచేత కపోలముచేర్చి) ఇంకేమి వెదకింపను? జౌరా! ఎంత వింత! (నిశ్చలించి) హా! ఎంత పనిచేసితివి విశ్వుతా! ఎందున్నావు నాయనా!!

విశ్వుతా:— (అదృశ్యరూపమున ప్రవేశించి మంత్రిపక్కనున్న యుచితాసన మధిష్ఠించి మంత్రిని చూచి సవిచారముగా) సత్యమే, ఘోరకృత్యమే—

భా:— రాజ్యము యథాపూర్వముగా స్థిరపడినది, నేను కణ్వాశమము నకు పోవచ్చు ననుకొంటే, యెప్పటి కప్పుడే, ఆతల్లిదుఃఖము నన్నిట్లు కదలచీయ కున్నది—

వి:— అయ్యో! (తల వంచుకొనును)

భా:— ఇత నాకర్మ మింతే కాబోలు! (అని చేయి వాల్చి, యులికిపడి లేచి) ఏమి టీవింత! శరీరస్పర్శ మైన ట్లున్నది. (వెనుక కడుగు వేయుచు నెడనుపక్క చూచి) ఎవరును కనబడరే! భ్రాంతి పడ్డానా? అయ్యో!! భ్రాంతి కాదు (ఆశ్చర్యముతో నిట్టలు చూచును)

వి:—(తేచి దృశ్యుడై బద్ధాంజలియై) ఆర్యా! నమస్కారము.

భా:—[నివ్వెఱపక్షి] ఎవ రయ్యా! [తేఱి చూచుచు]

వి:—అయ్యా! నేను విశ్రుతుడను.

భా:—విశ్రుతుడా? మామహారాజవిశ్రుతుడేనా? [అపాదము క్రము చూచుచు]

వి:—ఆర్యవర్యా! సంశయంపకంశి. మీశిష్యుడైన విశ్రుతుడే—

భా:—కంతస్వర మదే కాని, రూపము...నాదృష్టిదోషమా? [సమీపించి] నాయనా! భేచరవిద్యలు నేర్చినావా? [కొరిగించి కన్నీకొలుక] మారత్ననిధి మాకు దొరకినదా? బ్రతికియున్నందును నిన్ను జూచుభాగ్యము పట్టినది [కన్ను లొత్తుకొనుచు] ఇంత కాలము—

వి:—మీరు పెద్దలు లోకజ్ఞులు వివిధవిద్యాపారంగతులు నాగురువులు, మీ కే మని విన్నవించును? కర్మఫలము తప్పించుకొనఁ దరమా?

భా:—నిజమే—కాకున్న సాధ్యమణి యైనమహారాజ్ఞి కంత దుఃఖమా! కాలము సమీపించిన నా కింతభారమా! [కన్నులు తుడుచు కొనుచు]

వి:—[తల వంచుకొని సవిచారముగా] అయ్యా! ఇక నేను దేవియొగ మెట్లు చూతు నార్యా!

భా:—ఆతల్లియవ్వు చెప్పదరమా నాయనా? ముందు కబురు పంపి వత్తు నుండుము—

వి:—ఆకబురు తరువాత—ముందీ తరువు పంపంశి. [అని తనచిత్తపల మిచ్చుచు]

భా:—[రాజమొగము చిత్రము పరిశీలించుచు] అయితే, ఇది కామ రూపము కాదు. ఇప్పటినిజరూపమే. ఔరా! భాగ్యవంతుడొక్క—మన్నా భాగ్యవంతుడే.

వి:—[చిత్తునకు]

భా:—నీ మాయపూర్వముఖలావణ్యము! [అది కొనిపోయి దేవికి ముసింది వచ్చి] నాయనా! ఇంతకాల మెందున్నట్టు? భరతవంశముంతా గాలించినా, ఎక్కడా... ..!

వి:—నీమి చెప్పుదు? దైవము చూపినచోట నుంటిని. ఇంకెందు గొడవ?

భా:—నీ దున్నావో గాని, నీముఖకాంతినిబట్టి చూడ నాప్రదేశములోకోత్ర మని తోచుచున్నది. పట్టమహిషికి నీచిత్రము విచిత్రముగా తోచును—అబ్బ! ఆదేవిమాట తలచుకొంటే కడుపు చెఱు వగునుగదా!

వి:—[సవిచారముగా] దైవలీల... ..

భా:—పదునాగుగేండ్లు శ్రీరాము నడవికి గెంటిన దైవముకూడా మంత్రభూత మైనది కాదు. ఆనతీమతల్లిని సీతను రాముని వెంట నుండ నిచ్చినది. ఈదైన మీసాధ్వని పత్నివతాదేవిని—[కన్నులు]

వి:—[సామనయచుండే] ఆర్యా! మన్నింపుడు. హృదయ ముడికి పోవుచున్నది.

భా:—అయితే, దేవికి ప్రతికూల మైనా ముందైన మన్నివిధముల నీ కనుకూల మైన దనుట నిజము. ఏమందువా?

చ. తొలుతటినాలుగేండ్లు కడు దుష్కర మయ్యెను నీవు కోటకుం
వొలగిననందు గన్నరిపుదుర్మతిచే యదురాజ్యరక్ష, యా
యలజడి యెమిచెప్ప ? జగదంబను గొల్చెడిదేవిన త్తపో
బలమున దక్కెగాక కనవచ్చునె యాదవరాజ్య మిత సకా ?

వి:—[నిట్టూర్పు పుచ్చి] ఆమహారాజు పాత్రివత్యమహిమకు వందనము. నయకోవిదు లగునిమంత్ర నమస్కారము. ఇతర రాణిని జూచి యపరాధము మన్నింప వేడెదను.

తెరలో ఘంటానాదము]

సింహాద్వారము తెర పైకిలేచును—వందిమాగధులు ప్రక్కలనుంచును

భా:—సరే! [రాజుచెయ్యి పట్టుకొని ధర్మాసనము వంక నడుచును]

వి:—ఇ తెందుకు ?

భా:—ముందు సింహాసనము చూచి విడప—

వి:—[కన్నీ రొడవ గద్దెవంక చూచి] దేవి సింహాసనముపై చున్న నని చెప్పిగారు కా రేమి ?

భా:—నుజుచినావో భ్రాంతిపడినావో ! దృష్టి నిలిసి మరల గద్దెవంక చూడుము.

వి:—(కన్నులు తుడుచుకొని చూచి) ఔరా ! చిత్తగువా ? ఎంత భ్రాంతి ? (సవిచారముగా) ప్రమత్తుడను వంచకుడను—

గీ. రాజ్యలక్ష్మిని మించినరాజ్యలక్ష్మి
ప్రాణమునకన్న నెక్కుడుప్రాణ మనుచు,
వజ్రము మూర్ధాభిషేకోత్సవంబునాటి
దేవిరూపంబు నేనె చ్చితించినాడ.

[ఇరువురు గద్దెచెంతకు వత్తురు]

[తెరలో సాయాహ్వానమంగళారావము]

—♦ ద్వారమున వందిమాగధస్తుతి ♦—

వం:—సీ. ఏరాశిధర్మరాజ్యారంభవిధుల గృ
తంబుగా మాతె నీద్వాపరంబు ?

మా:— ఏవతశీలపాతివ్రత్యమహిమ కా
బాలగోపాలంబు కేలు మోక్షు ?

వం:— ఏపట్టమహిషియాజ్ఞాస్మత మఖిలసా
మంతవర్గము దాల్చు మస్తకమున ?

మా:— ఏవిశ్రుతార్థాంగియావి భూవిశ్రుతం
బై యద్దినంతృప్తి చరించు ?

నా: — గీ. ఆమహారాజ్ఞ పుణ్యసాధ్యమతల్లి

మా: — భవ్యయాదవసామ్రాజ్యభాగ్యలక్ష్మికి

నం: — ధీరశాంత పతివ్రతాదేవికి

మా: — పండువెన్నెలమాస్కి విశ్వంబునిండె.

వి: — (అనందపరవశుడై రాణిపాదము లంటును)

నం: — గీ. అఖిలరంజనపరిపాలనా! జయంబు

మా: — సకలసామంతవందితాజ్ఞా! జయంబు

వి: — నన్ను జూచి సామంతరాజునొక్కడాయెమి?

భా: — నిన్ను జూడలేను. అట్లనుకోలేను. ఇది నిత్య స్తవమే.

నం: — గీ. రత్నసింహాసనాధికారప్రభావ

దీపనీ! పతిభక్తిమూర్తి! జయంబు.

వి: — (చేతులు జోడించి) దేవీ! నీవిఖ్యాతి వీచులవిందైనది.

భా: — ఇక సంతాపరమున రాణిని దర్శింపుము నే నుంచును. (యవ

నికాంతరితుడై వెళ్ళును)

[అంత రాజుచిత్తరువు చూచుచు విచారించుచున్నపతివ్రత తపస్విని
వేషముతో నొకవంక పోవేళించును]

వి: — (పరిక్రమించుచు) అక్కా! కాళ్ళు తడబడుచున్నవి హాదేవీ!...

ప: — అయ్యో! ఎంతటిభాగ్యహీనురాలను? — ఆవయస్సులో నీలచినది!
ఆలావ్యాము రెట్టిం పైనది? ఎంతచిత్రము? ఏమిమహత్త్వము?
బౌరా! నన్ను చూచి యే మనుకొందురో! యేమందురో!!

వి: — నేయనీ! గుండె దడదడ అడుచున్నది. ఎట్లు చూతునో!...

హా! ఆర్యపుత్రా! మీరు సౌందర్యకాములు. మీతపస్సు ఫలించినది. (సవిమోదముగా) అనాటిరూపమే నచ్చలేదుగదా! ఈనాటి
నానా రూపము మీకు నచ్చునా? అయ్యో!!

వి: — సతీమణి! రూపమోహమున వాప మొనరించితినీ. ఈ ద్రోహి
నెట్లాదరింతువో! నీముఖ మెట్లు చూతునో! హా! హా!

ప:—(నిశ్చయించి) హా! ఆర్యపుత్రా! మి మ్మెట్లు చూతునో! లజ్జా
శోకావమానములు మనస్సును కలచివేయుచున్నవి—గురు
నరా! ఏమందునో, ఏమి పాపము తెచ్చుకొందునో!—మీదిన
నయే నాకు దిక్కు.

గీ, ఎట్టు లోర్చితినో దుఃఖ మింతకాల,
మింతబాధ యెఱుంగ ని దేమిమింత?
నోము పండెను విభుని గన్గొంచు ననగ,
భగ్గు మనుచుండె హృదయంబు పట్టజాల.

వి:—[అంతిపురమున నడుగుపెట్టును]

మల్లిక:—[తెల్లఃబొయి చూచి] దేవా! ఇట్టిటు

వి:—[కలయఃజూచి] ఇది శ్రీనివాస మేనా! అయ్యో! ఆశోభ యేదీ!

ప:—తల్లీ! ఈశ్వరీ! నానోట నెట్లు పలికింతునో! [విపాదము]

వి:—గీ, దేవచందంబు ముందుగాఁ దెలిసికొనగ,

రాణివాసంబు నాకుఁ బ్రమాణ మయ్యె,

అమ్మహాదేవిపాదంబు లంటి మొక్కు—

నర్హతయు లేనిపతితుండ నైతి నేను.

మ:—అదే రత్నశీతము విచ్చేయుడు [చూసి పెళ్లును]

వి:—[తల వంచుకొని దోసిలి యొగ్గి] దేవీ! దోషిని తమింపుము

[విపాదము]

ప:—[పాదము లంటి మొక్కి] ఆర్యపుత్రా! హా! హా! [దుఃఖము]

వి:—రక్షించు రక్షించు, [కాళ్ళపైఁ బడును]

ప:—[ఏడ్పుగొంతుతో] అయ్యో! నా కీపాపముకూడా[లేః
నెత్తును]

వి:—దేవీ! నో రాడ కున్నది. [విచారము]

ప:—[దుఃఖముతో] నాథా! నా కిజన్మలో నర్వనమే అభింప నను
కొన్నాను [చేతులు పట్టుకొని] కంట: బడ్డారు. ఇదే పదివేలు
(కన్నీరు)

వి:—దేవి! వద్ద వద్దు. నీవు దుఃఖించిన నాగుండె పగిలిపోవును [తన
కన్ను లొత్తుకొని యామె కన్ను లొత్తి బుజమునఁ జేయి
వైచి ఖేటిమూచి గడ్డనస్వరముతో] అయ్యా! దేవి! [కన్నులు
మూసికొని వెనుక కడుగు వేసి] ఈనేష మేమి చేయిన!
[విచారము]

ప:—(సవిచారముగా) భర్త ప్రవాసమం దున్నపుడు భార్యకు విసేత
మైనవేష మిదేకదా!

వి:—శౌరా! ఎట్టిరూప మెట్లయినది? (ప్రక్కకు చూచుచు) అయ్యా!

నీ. చలినీట నిత్యంబు స్నాన మాడుదు వంచు

చాయ మాసినశిరోజములు దెల్పు,

పైడిచీరలు పచ్చపట్టుచీరలు దరిఁ

జేర నీవని కావిచీర దెల్పు,

తారహారాద్యలంకార ధారణము కో

ర వలంచుఁ బసుపుసూత్రములు దెల్పు,

కస్తూరితిలకంబు గై నేయ వని పూజఁ

బెట్టిన కుంకుముబొట్టు దెల్పు,

గీ. పతిప్రవాసంబుచేర నీపట్టికట్టి

వృతము నీమేనిసాంపు తార్మాటంచేసి;

కటకటా! పాపినైన నాకన్ను పొడిచి

చెట్టనగు నామనంబునఁ జిచ్చు వెట్టె.

కవి ! క్రూరాత్ముడను. వంచకుడను. నీమొగము చూడఁజాల
కున్నాను. (విషాదము)

ప:—(దుఃఖముతో) అది నాపాపము గాని మీదోషము కాదు. ధీర హృదయులు విచారించురా ?

వి:—[మీఁదు చూచుచు] ఘోరము—ఘోరాతిఘోరము !

గీ. దుర్గమాదికి న న్నట్లు త్రోసినావు

దేవి నిట్లు తపస్యకు దిగినావు

శ్రీవివాసంబుసొంపు హరించి నావు

దైవమా ! నీమహత్త్వంబు దారుణంబు.

(క్రిందు చూచుచు) సాధ్వీమణీ ! నిన్ను చూడలేకున్నాను.

ప:—[డగ్గుత్తికగా] పదునాలుగేళ్ళనుండి మహారాజా !

వి:—ప్రాణేశ్వరీ ! చంపకు. అది గాదు, ఈవేషము చూడలేకున్నాను.

ప:—[గడ్గదస్వరముతో] ఔను. వేశ్యావేషమువలె నిల్లాలివేష మింప గునా ?

వి: [కన్నులు మూసికొని చేతులు జోడించి] జీవితేశ్వరీ ! నాపరమ రహస్యము కనిపెట్టిననీపాతివ్రత్యమహిమకు నమస్కారము— కాని ఇది ముచుపట్టులొలివేషము కాదు.

ప:—అయ్యో ! నే నేమిచేయుదును ? ఇది మీ రిచ్చినవేషమే కాని నేను కోరుకొని తెచ్చుకొన్నది కాదు.

వి:—క్షమించు దేవీ ! క్షమించు—నీధర్మాచరణము జగదేకవంశ్యము. నీచెంత చేరితిని గదా ! ఇడ నెందుకు ? ఇది మార్చి వెనుకటి రూపముతో దర్శన మిమ్ము ధన్యుడ నయ్యెద.

ప:—(సవిపాదముగా) ప్రాణనాథా ! అది భ్రాంతి గాని మార్చితే మాత్ర మింతలోనే రంభ నగుదురా ? ఊర్వశి నగుదునా ? ఆయపూర్వలావణ్యమున కీరూపము నచ్చునా ?

వి:—హాహా ! నాగుట్టంతా బట్టబయలైనది—దేవీ ! క్షమించు. ప్రాణేశ్వరీ ! రక్షించు !

ప:—(విషాదముతో) ఎక్కడిప్రాణ్యేశర! అరురాగస్థానము సౌశీల్యమో
సౌందర్యమో, ఆర్యపుత్రునిహృదయమే యెఱుగును.

వి:— హా సతీ! చచ్చితిని. అశ్శానిని (విషాదము) నీ వేఱుచు నన్నే
డ్పించు చున్నావు.

ప:—(దుఃఖముతో) సత్యము—తెగించి దేహము విశువక మీ కిట్టియప
చార మొనరించితిని. ఊమించండి—

వి:— ఛీ విశ్రాంత! నీ కీకత్తిపోటు చాలదా? (నిశ్చలించి) దేవీ!

ఆ. సగము చచ్చి వచ్చి శరణన్నవాడను

కనికరించి నన్ను గావఁ దగును.

(కిందు చూచుచు నంజలి ఘటించి యుండును)

ప:—(దుఃఖము పొంగి పొరల)

ఆ. అప్పురో—దిగిమీద సర్ధాంగ ముండుట

కతన నీసగంబు గాసి జెందె.

(అని విలపించుచు)

వి:—ప్రాణేశ్వరీ! దాసుడను శరణార్థిని, అపరాధిని (కాళ్ళు పట్టుకొని)
యాదవసామ్రాజ్యధురీణువు. తగినశిక్ష విధించి యీశాసిని
పునీతుని గావింపుము.

ప:—(లేవనెత్తి) ఆర్యపుత్రా! నాకు పరముకూడా లేకుండ జేయు
దురా? నిజము పలికియు భర్తమనసు నొప్పింపరా దని యెఱుఁ
గుదును. దుఃఖావేశమున నే మంటినో! నాధా! నమస్కా
రము ఊమింపుడు. (పాదము లంటి మ్రొక్కును)

వి:—ప్రేయసీ! నీమనసు నొప్పించినవాడను నేను. తప్పునాది—

ప:—అని కామదోషము గాని మీదోషము కాదు. దానిప్రభావ
మచింత్యము విచిత్రము—

ప:—ఇది కులదేవతవాక్కు. దేవీ! సత్యము సత్యము.

ప:—కర్మవశమున మీకామము గృహస్థవిధుల నతిక్రమించినది. ధర్మ
రహిత మైనకామము నరకహేతు వందును. (విచారముతో)
ఏమి చేయఁదగునో తోచుకున్నది.

వి:—సంశయ మేమి ? పాత్రివత్యమూర్తివి తపస్వినివి, తగిన పాయ
శ్చిత్తము విధింపుము.

ప:—(సవినయముగా) ఆర్యపుత్రా ! ఆయధికారము కులగురువులకు
మూతమే కలదు.

వి:—[జంకి] అయ్యో ! ఆమహర్షి మొగము చూడఁగలరా ?

ప:—[తల వంచి] గత్యంతరము కనబడదు. వంశాచార మతిక్రమింప
రాదుగదా !

వి:—కానీ ! మహారాజ్ఞవి. నీశాసన మనుల్లంఘనీయము.

ప:—ఆర్యపుత్రా ! అట్లనరాదు, మహర్షులధర్మశాసనములకు లోక
మంతయు కట్టుపడవలసినదే మీరు లోకశాసకులుగదా !

వి:—సరే ! కణ్యమహర్షిని సందర్శింతును.

ప:—[సంతోషముతో] మీహృదయపరివర్తనమున కానందించితిని.
[చేతులు పట్టుకొని] నమస్కారము. నాదుఃఖాలాపము ఊమిం
పుడు.

[తెరవాలును]

విశ్రుతోర్వశీయము

అష్టమ రంగము--హిమాలయమార్గము.

—♦ పాదచారి యగువిశ్రుశీయఁడు ప్రవేశించుచు ♦—

(మోమెత్తిచూచి) దేవీ! కలగురుచియారతిని పొయిల్చి ప్రివిధికి పోవుచున్నాను. ఇది విన్నచో నీవు సంతాపించువో సంతోషించువో! అన్యతకుండమున స్నానము చేయుచు దినమున కాఱు వేలచొప్పున పక్షింకుహోజులు గాయత్రీమంత్రము జపించునుని యాదేశించిరి. నాలుగుదినములు పర్ణభక్షణము నాలుగునాల్గు నీరభక్షణము కడపటి నాలుగువాసరములు మాయభక్షణము విధించిరి. ఇందుకు విచారము లేదు గాని భూమిపై కాలినడకను సొమ్మని సెల విచ్చిరి గదా! నావియగ్ధమనశక్తి నెతింగి విధించినశిక్షయిది-అబ్బా! ఎక్కడికణ్వాశ్రమము? ఎక్కడిహిమాలయగర్భము? శ్రీహరీ!! చేసినకర్మ మనుభవింక తీరునా? ఇంకా రెండుమాడ యున్న దట! (నడచుచు వింతగా ముందు చూచి) ఎక్కడి దీయపూర్వసుగంధము? హాయి హాయి! (ప్రక్కకు చూచి) ఆనచ్చువానివద్ద నేమేని సుగంధద్రవ్యమున్న దేమో! (ఆహ్వానించి) ఏమి సువాసన? (అటు చూచి యాగి) ఆతఁడు చేరుచున్న కొలదిని సురభిగంధము హెచ్చగుచున్నది. (తేటి చూచి) ఆ! రానీ! అతనిమెడలోనిది పూలదండ కాదా! ఆ! పుష్పహారమే. మగవాఁడు వీని కెందుకు? అది యూర్వశిమెడలో నుండఁ దగినది. (కొంచె మెదురేగి) దీని నెట్లయినా పుచ్చుకొని చుట్టుదారి యైనా సరే దాని కిచ్చి వచ్చెదను.

[పుష్పహారధారి యగు పురుషుడు ప్రవేశించుచు]

వి:- (సమీపించి) ఎవ రండీ మీరు?

పు:- గంధర్వులము?

వి:- మీ పేరు?

పు:- విశ్వావసువు-—మీ రెవరు?

వి:- క్షత్రియులము—ఈసురభికుసుమమాల యెక్కడిది?

పు:- నాకలోకమునుండి తెచ్చుకొన్నది.

వి:- అంతే యనుకొన్నాను—ఇవి మీ కచ్చట సులభములు
(చిఱునవ్వుతో) దండ బాగున్న దండీ! మీరు నాకమనకు
తటచుగా పోవు చుందురుగదా!

పు:- ఆ! (నడచుచుండును)

వి:- చిన్నమాట

పు:- ఏమిటి చెప్పండి. (ఆగును)

వి:- ఈదండ నా కిత్తురా?

పు:- (తీవ్రముగా) ఇవ్వ నివ్వను (పోబోవుచు)

వి:- కొంచె మాగండి— మనసుపడి కోరుచున్నాను—

పు:- నామెడలోనిదండ యి యుండువు, అ దేమికోరి కయ్యా!

వి:- అయితే సరే! కోరిక కాదు, శాసనమే—

పు:- (కోపముతో) నన్ను శాసించుటకు నీ వెవడవు! వెళ్ళు వెళ్ళు
(నడవబోవుచు)

వి:- ఆగు మని చెప్పలేదా? ఆగు—

పు:- (ఆగి తీవ్రముగా) ఏమి టీయాజ్ఞ! దార్లు కొట్టువాడవా?

వి:- జాగ్రత్తగా మాటాడు.

పు:- అరే! ఏమి టీబెదరింపు! చిత్రిముగా నున్నదే!

వి:- ఇది రాజాజ్ఞ. ఇచ్చి కదలు. లేకున్న

పు:—[అహహాసముతో] బో! పాకము ముదురుచున్నదే! నీకత్తియక్కడ పెట్టుము. ఇది గంధర్వవీరాజు!

వి:—[నవ్వుచు] సెబాసు గంధర్వా! మంచిమాటన్నావు. కత్తి లేచి వానితో నేను ఖడ్గము పట్టి పోరాడను. నాకత్తి యాబండ్లపై బెట్టినను, నీదండకూడా అక్కడ పెట్టుము ఈరెండును గెలిచినవారివి. బాహుయుద్ధ మొనరింతము సరేనా?

పు:—ఓ! కానీ! ఆగర్వ మణిగుట మంచిదే! [అల్లు చేసి, పెరుస్తులు తీసి యందుంచి కొంతసేపు బాహాబాహిగా పోరాడుదురు.

వి:—చేతులుపట్టి ముందుకు లాగి, యొక్కరెండు గెంకి)

గర్వ మణిగిన దోరి? గంధర్వవీర!

పు:—[వెలికిలుబడి లేచి, బళ్ళు దులుపుకొనుచు)

ఎగురజోకుము చూడు నీపాగ రణంతు (అనుచు డాయురు)

[తెర లో]

వద్దు వద్దు వెళ్ళకు కలియబడకు ఆగు.

వి:—(అటు చూచి, అయ్యో పాపము! అడది పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది.

పు:—(స్నిగుతో తల వంచును)

ఆ:—ప్రనేశించి, ఏమి టివి? ఇంతలోనే... గంధర్వుని కడ్డముగా నిలచి వగర్చుచు రాజును జూచి) ఎవరు విశ్రుతమహారాజా! ఔరా! ఎంతప్రమాదము... ..?

వి:—భయములేదు. తల్తొనడకు—న నెల్లఁజెఱుగుదువు ?

ఆ:—(చిఱువవ్వుతో) పదునాలుగేండ్లక్రిందట యమునాతీరమున చూచినాను.

వి:—(ఆశ్చర్యపడి దరస్మితముగా) సరే సరే! తెలిసినది. ఇందురేఖా. నాడు కనబడకపోయినా, నేడు కనబడక తప్పినది కాదు. పూర్వస్నేహితురాలవు, సంతోషము—

ఇం:- నేడు సుదినము ధన్యరాలను.

వి:- రెండుమూడుసార్లు నీప్రసంగము వచ్చినది. నీమంచితనము గా
మనస్సు నంటియున్నది.

ఇం:- ఇది మీయవ్యాజకరుణ కుదాహరణము.

పు:- (విసుగుతో) ఈయడ్డ మేమిటి? ఆమాట లేమిటి?

ఇం:- నీమి టాలోందర? పెద్దమనుష్యులతో మాటలాడుచుండగా...

పు:- అవు నవును. కానివా రెవరు? ఉండు. ఒ ప్తిగిలు

ఇం:- ఏ మనుకొన్నావో? హనుమంతునిముందఱుగా కుప్పిగంతులు?

పు:- అయితే కానీ! బదులు తీర్చుకుండగా విడువను—

ఇందులే! నీ మొగము చూచి సంశయించుచున్నాను.

పు:- ఈయడ్డమే లేకపోతే ఆ సంశయమే పుట్టకుండును (మీనము
దువ్వును)

వి:- (చిఱునవ్వున నిరసనము చూపును)

ఇం:- అయినపరాభవము చాలదా? నీబజాయి యిక్కడ పనికిరాదు.

ఈయనపరాక్రమము విన్నావా కన్నావా?

గీ. గాండ్రు గాండ్రు మటంచు వ్యాఘ్రం బొకండు

పైకి వచ్చుట గని తడబడక యితండు

చేర రానిచ్చి బలుతరవారి నేసె

నొక్కప్రేటున కది రెండుముక్క లయ్యె.

పు:- అబ్బో! గొప్పపరాక్రమమే.

ఇం:- [నవ్వుచు] కాదా! అనే నీవైతే, కామరూపముతో కాలికి బుద్ధి
చెప్పియుందువు—తెలిసినదా! అస లీపోరాట మెందుకు .

తెచ్చిపెట్టినావు? ఆబుజముమీదిదుమ్ము దులుపుకో!...

పు:- [కోరచూపుతో] ఆయన తెచ్చిపెట్టినదే...

ం:- ఎందుకోసము?

పు: — అ! దురాశ. పూలమాలికకోసము.

ఇం: — అ డేవీ?

పు: అదిగో రాతిమీద...

ఇం: — తెచ్చి వచ్చివేయుము...

పు: — [ముగము చిట్లించుకొని] నే నెందు కివ్వవలెను?

ని: — చిఱుచప్పుతో గెలిచినవారు తీసికొనడమే మానవయము.

పు: — అదిగో లాడుచున్నాది ఈయన లేకపోతే గెలు పెవరిగో తెలిసివచ్చును. (తనదుస్తులు తీసికొని వెళ్లిపోవుచు) అది నీదే కదా! నీదుస్తులు వచ్చివచ్చు చేసుకో (నిష్క్రమించును)

ఇం: — (అటు చూచి) దురభిమాన మంటే డే! పూలదండ తెచ్చి రాజమెడలో వేసి నమస్కరించి) అతడు తెలియక చేసినయవ రాధము తుమించుడి.

ని: — అతనిత ప్పేమీ లేను — ఇది నాతప్పును గాదు—ఇంతకును నీ సౌశీల్యము మేలు చేసినది. ఇట్టియవ్యాజమైతి లోకములో దుర్లభము. ఇది మఱచిపోను.

ఇం: — మహాన్ముగహము, ధన్యురాలను—అయితే మహారాజా! ఇపుడెక్కడి నుండి దయచేయుచున్నారు?

ని: — యదుపురమునుండి—

ఇం: — అల్లాగా? అంతఃపురము చిత్తగించి వచ్చుచున్నారా? పరమా నందము—ఈసియురా లింకా, అచ్చరకొండకు వచ్చి యుండ దనుకొని యీదారిపట్టినారా? పోనిండు. ఈవిధముగా పునర్దర్శన మైనది.

ని: — కాదు సఖీ! (దరహాసము) మఱియొకపనిమీద నిటు వచ్చు చున్నాను.

ఇం: — (అచ్చెరువడి) ఏమిటి! మేరుగిరి కేమో, శ్రమపడ నక్కఱలే దని చెప్పవలె ననుకొనుచున్నాను—వింత లేమీ లేవు గదా?

—(నవ్వుచు) ఉంటే నీకు తెలియవా?

ఇం.—అయితే, ఎక్కడి కీప్రయాణము?

వి.—అమృతకుండమునకు—

ఇం.—ఇంకేమి? దాడుటిక మెందు కండీ?

వి.—(చిటుచవ్వుతో) నీ వేరే పొరపడుచున్నావు —

ఇం: అయితే ఊమించండి. కారణ మేదేని కానిండు. అదృష్టవంతులెక్కడికి వెళ్ళినా, అదృష్టవంతులే.

వి.—(సంతోషముగా) అ దేమిచెలీ! అట్లనుచున్నావు!

ఇం.—(దరహాసముతో) తీర్థము స్వార్థము కూడినచ్చిన దని—

వి.—(నవ్వి) నీవుకూడా సర్వసంభాషణము నేర్చినావా?

ఇం.—[హస్తము స్పృశించి] ఎంతమాత్ర మది కాదు. ఊర్వశి మేరు గిరినుండి వచ్చి అమృతకుండముచేత విడిసియున్న దని చెప్పుట కట్లంటిని.

వి: [వికారముతోడనీక] ఓ! అట్లాగా? మంచిదే—ఇంకేమైనా విశేషములు?

ఇం.—వీ మున్నవి? మహారాజా! నే నింక బోవలెను. అతడు త్వర పడుచుండును — ముఖ్య మైనమాట యొకటి — ఈపుష్పహరి మహాబ్రహ్మసరభిమాల్యము దీనిమహిమ వినుడు.

క. యశావనము నిల్పు, బోయన

యశావనమును మన్త దెచ్చు, సతిదుర్లభ మీ

పూవులదండ, సుగంధం

బీవిధముగ నుండు నెనిమిదే.కులదాతన్.

ఇక దీని నెట్లుపయోగించుకొందురో! మీచిత్తము.

(రాజుచేతులు కన్నుల కద్దుకొని) సెలవు సెలవు—(నిష్క్రమించును)

వి.—(పరిక్రమించుచు) ఔరా! నాజీవిత మెంత వింతగా నున్నది? తలఁచుకొన్న నాకే నవ్వు వచ్చుచున్నది. నేను పోవుచున్నాను

దేవి! ఈమాటలవల్ల మేమి? ఊర్వశీస్మరణ మేమి? ఆహా!
 దేవమా! మరల నీయాట నీవు మొదలుపెట్టినావా! నిన్ను
 తప్పించుకొని తిరుగువాడను పృథివిలో నుండబోడు. నేను నీ
 చేతికీలుబొమ్మ నైనాను. (దుస్తులుతొల్పి కత్తిగైకొని నడ
 చుచు) చాచులవల్ల నాజాడ తెలుసుకొని యిది యిక్కడికి
 నచ్చియున్నాను. (ఆలోచించి) ఎట్లునా చూడదలచినమాట
 విజము. చుట్టూదారి తప్పినమాట సత్యము. అయితే ప్రాయశ్చి
 త్తవిధి మాట? (ఊహించి) దీనిమాట యటుంచు. ఇందుకు
 నచ్చిరా నని తెలిసినచో నిది విధించుప్రాయశ్చిత్త మేమో!
 ఛీ! (సంకోచించి) ఎటు చూచినా చిచ్చుగానే యున్నది. ముగ్గురు
 ముగ్గురే! దైవము చలపట్టి నన్ను పరీక్షించు చున్నది. ఆహా!

గీ. ఆశి తప్పితి నని వేశ్య యాసిపోయు,
 నీతి మాలితి నని రాణి నిందనేయు,
 అజ్ఞ మితితీ వని గురు హగ్గిహించు,
 నీల కనిసించెనో పాశు పూలదండ?

[అం తలవంచి యాలోచించి, నిశ్చసించి] ఎందు కింక! ముందుకు
 పోతే యిహ మైనా యున్నది. వెనుకకు పోతే యిహవరము
 లు రెండును లేవు. (పరిశ్రమించుచు నులికిపడి) ఇంతకు గడువు
 దాటలేదుగదా! (రోజులు లెక్కించి) ఆ! దాటలేదు. పోనీ! ఇది
 కీడులో మేలు. రెండడుగులు వేసి యాచి శూన్యదృష్టియై
 తలంచి అరే, పొరపాటు! ఈపూలదండ కనబడకపోయినా,
 అమృతకుండముదగ్గల నూర్వశీదర్శనము సిద్ధమే—అహా! దైవగతి!
 అటు గురువాకృతము, ఇటు వేశ్యాసమయము. ముందు నున్న
 వెనుక గొయ్యి. కర్మ మెట్లున్నదో? నాబ్రదు కేమికానున్నదో?
 కానీ!! గురువర్యా! నమస్కారము. [నిష్క్రమించును]

శు తో ర్వ శీ య ము

నవమ రంగము—అమృతకుండము చెంతరాతిమిద్దె

[వీధియరుగుమీదఁ గూర్చుండి మాట్లాడుకొనుచు

నూర్వశీవిశ్రుతులు ప్రవేశింతురు]

ఊః — మహాహరా! ఈపదిదినములనుండి యెన్నోవిధముల బ్రదిమాలు
చున్నను నామాట వినకున్నారు. అది ధర్మ ముకాదు సుమండీ!

విః — ప్రేయసీ! ఆగొడవ యింకఁ దేవ ద్దని కోరినా మరల నడే
తెచ్చుట నీకును దగదు సుమీ!

ఊః — మాటకు మా టంటే సరా! ఇది యంత తేలికగొడవ కాదు.

విః కా కేమి! గోరంతలు కొండంతలు చేయుచున్నావు కాని...

ఊః — బోను గాని, ఇందురేఖయభిప్రాయమునుబట్టి మీపట్టమహిషి
కివ్వవలసినపుష్పమాల నా కిచ్చుట తగునా?

విః — అది నీకోసము సంచాదించితి నని చెప్పలేదా! మఱియు కా
పాశ్చి! (లేచును)

ఊః — బా గున్నది. (లేచి) మీయనుగ్రహమున కానందించితిని.
కాని నా కిట్టిదండలు లేవా! రావా! ఆమహాపతివ్రత కాదం
డను నా కానుక గా సమర్పింపుడు.

విః — చిత్తము ఆజ్ఞ నెఱవేర్చక తప్పునా!

ఊః — (నవ్వుచు) అంతయెకసక్కె మెందుకు?... సరే కాని, నిజము
చెప్పండి మళ్ళీ అడుగుచున్నా ననుకోక. గడువులోపల రావలె
నచి నాకోసమే వచ్చినారా!

విః — అబ్బా!!

ఊః — ముచ్చటగా నడుగుచుండ నంతవిసు గెందు కండీ!

వి:— నీకొఱకు రాకపోయినా నీకొఱకు వచ్చినట్లే యైనది. ఆమాట ముమ్మాట పెప్పితిని. ఇంకా యెందు కాపరీక్ష?

ఉ:— ఎందుకో వినండి. త్రికరణశుద్ధిగా శ్రీహరిసాక్షిగా ముగించేయచున్నాను. మీదేవిమాటలు మీకులదేనతమాటలు మీకులగురునియాజ్ఞ. పరమేశ్వరునియాజ్ఞ, ఆమాటలు తలచుకొంటే యొడలు వణకుచున్నవి! ఇప్పుడైనా గాకోరిక మన్నింపుడని చేతులు పట్టుకొని వేడుచున్నాను.

వి:— (విడిపించుకొని) ఎన్నా శ్రీమాటలు? భయపడవలసినది నేనా నీనా? ఏమి టీనిర్బంధము? (పెడమొగము పెట్టుచు)

ఉ:— (దోసిలి యొగ్గి) రాజేంద్రా!

చ. వనితలమాట లన్న మగవారికిఁ జల్లిన గాక, రాజ్యవర్తన దలపోయ కిట్టిహాపరంబులకుం జెడు టర్హ మానె? నా మనవి తిరస్కరింతురే? సనుస్త మెఱింగినమీకు నేను జెప్పనె? ఇప్పుడైన నన్నిడిచి పట్టపురాణిసుఖంబు చూడుడి!

వి:— నీవు చిత్తశుద్ధిగాఁ జెప్పుచున్నా వని నమ్మెదను గాని తెలిసినవాని కిన్నిసార్లు తెలుపవలెనా?

ఉ. నీపను పే నొనర్ప నని నేరము మోపకు, పాపదైవ మే పాపపువేళ నీకరము పట్టంగ జేసెనో? నిన్నుఁ గన్ననా చూపున కింక పేక్షాకతెసాంపు రుచింపక యుండె, నామదిన్ దాపఱికంబు లే దిది యథార్థము, నాసుఖ మీవు చూచుమీ!

ఉ:— [చిరాకుతో] వద్దు వద్దు. మీయెక్కఁబాలుర కోర్కె జాల నని తలచి కదా తొలుత మీచే సమయము చేయించితిని! అట్టి నేనే యెందు కింత బలవంతపెట్టుచున్నానో కొంచె మాలోచించండి.

వి:— (సాక్షేపముగాఁ జూచి) కొంచెము కాదు చాలా ఆలోచించి నాను. నానిశ్చయము చెప్పుచున్నాను విను.

ఉ. ఆనతి మీఱినాడ నని యమ్ముని తీవముగా శపించునీ!
 మానము లేనివాడ నని మానిని ఛీ యని నింద సేయనీ!
 పూని యొనర్చుకానువిధి పూర్తిగ దుర్గతిఁ గూలఁ ద్రోయనీ!
 యే నిఁక నిన్ను వీడి పురి కేగఁగఁ జాలరు దివ్యకామినీ!

ఉ. — (మొగము చిట్టించుకొని పెడమొగముపెట్టి తనలో) ఇది కేస
 లము రూపమోహ మని యెఱుఁగుదును. ఈకనువేదు అణఁగి
 పోవుచికిత్సయే యిప్పుడు కర్తవ్యము. అది మూడు కొంతసూచిం
 చుట యెందు కైన మంచిది. ప్రకాశముగా, కోపముతో
 నీవు నారూపమును మోహించినట్లే నేను నీరూపమును
 మోహించితిని. నిజ మింతే కదా! అట్టియెక నే నానాంభ
 వదలుకొనుచుండ నీ వెందుకు వదలుకో లేవు? నీ కేడుగురు
 పుత్రులఁ గన్నప్రియురాల నింత నిర్బంధించి యెందుకు జెప్పు
 చున్నానో వివేకించుకో! అగ్నిసాక్షిగాఁ బెండ్లాడినయా
 సతీమణి ధర్మచింత యెట్టిదో స్మరించుకో! తనువులే శాశ్వత
 ములుకావు. ఇకరూప యావనములు శాశ్వతములా? ఇప్పటికే
 నీయర్థాంగిజన్మన మడవిని గాచినవెన్నెల యైచది. ఆవాతకము
 నీతో సమానముగాఁ బంచుకొనుచున్ననామనవి చిత్తగించి
 యిప్పుడైనా నీగురునియానతి నడపి పురంబునకుఁబోము.

[అని చెరచెర లోపలికిఁ బోవుచు]

వి. — (నిశ్చేష్టుడై చూచి) ఏమి టీభోరణి? నీవు నీ వనుచు నిశ్శృంక
 ముగా నిట్లు తూలనాడుట చూడ దీని సునసు వితిగినట్లు స్పష్ట
 మైనది. [నిశ్శృంకించి పరిక్రమించుచు] ఇది ప్రేమ లేనికోపమా?
 కాదు. వారు శపింతు రన్నభయము... [ఊహించి] నిజమే,
 రూపమోహమే. కా దేని, యెదోష మెఱుంగనికన్యారత్న మని
 దీనిని వదిలించినా? అది కన్ను చేసినతప్పు. మనస్సు నందురు

విశ్రుతోర్వశీయము

గాని కన్ను మాచెడ్డది. ఆగూపము మనస్సున కింత
ముగా నంటుటకుఁ గన్నే కదా కారణము! ఇప్పు డేమి చేయును?
దీనికి నీతులు పని చేయునా? జపతపములు పనిచేయునా? ఇప్పుడు
కన్నులు పోయినా న న్నిరూపమోహానిశాచము నలదు...
దీని నావహింపఁజేసినదై వమే దీనిని నలపునలెను. అంతవఱ
కీబ్రతు కింతే. లేకపోతే, పూలదండ కనబడినంతనే యిడే
స్మృతికి రావలెనా?... ..[తలంచి] ఆహ!

ఉ. మానము మంటలో: గలసె మంత్ర మొగంబును జూచువేళ, నా
ప్రాణము పోయినంతపని యయ్యె సతీమణి గాంచువేళ, దొం
గైనను మేలు నాఁగ భయ మయ్యె మహర్షిని జేరువేళ, న
టైనను వీడకుండె నవురా ! కనువేడు, టి దెట్టిమోహమా !!

[తల యాడించుచు నాశ్చర్యవిషాదములు దోష]

క. పో పొమ్మని తెగనాడిన

నీపాపపురూపమోహ మెడఁబాయ, దినీ !

భూపతి ననునభిమానము

కోపంబును గామచింతకుఁ బలి యయ్యెన్.

(ఇట్లు పరీక్షమించి తల యూచి) కానీ ! నేటివో నేనో యొకటి
తేలు నని పొడగట్టుచున్నది, చూతము. (ద్వారమువంక చూచి
చాలనే పైనది లోపలికి వెళ్ళి... ..ఏమి చేయుచున్నా? ..
రుచిమతీ !

[తెరలో విసుగుతో] ఏమండీ ?

వి: చేయసి యెక్కడ ?

[తెరలో] మీ దెవము నడగండి.

వి:—(తెల్లబోయి) ఇ దేమిటిరా ! దీనిధోరణి కూడా మాక్షిరది ?
ఇ దేవో వింతగానే యున్నది. అవస్థ మాజేరోజు నచ్చినది.

సూదేహము లేదు,పోయి చూతునా? (రెండుడుగులు నేసి) అక్కడిగొడవ యేమిటో! (ఆగి) రుచిమతీ! ఏమిటి సంగతి? నేను వత్తునా?

[తెరలో] రా నక్కట లేదు. అక్కడుంటే వచ్చినంతసంతోషము వి:—సరే తెలిసిపోయినది. ఇదేదో కుతంత్రమే. రూపయావనములను గూర్చి యుపన్యసించి వెళ్ళినది ఏదో మోసము తలపెట్టినది. (స్మరించి) ఆ! అచ్చగలకుఁ దెలియనిమాయ లున్నవా? కామరూపకామగమనము తెఱచినది మోసగించలేదా? సరే కానీ, ఏమియినా మంచిదే

[తెరలో] ఇదేమిటమ్మా! పిడుగు పట్టుట వచ్చి పడ్డది. అయ్యో! ఎల్లాగంటిరూప మెట్లు మాటిపోయినది? లేవడ మెందుకు? సరేలే! ఈకట్ట పట్టుకో! (మూడుకాళ్ళముదుసలియగునూర్వశియు రుచిమతియు నొకవంక ప్రవేశింతురు)

వి:—(తీవ్ర దృష్టితో) ఈమూతమున్నిటి యేమిటి? వెళ్ళి చూచెద. (పరిక్రమించి యటుచూచి) అబ్బా!! (మొగము త్రిప్పుకొని ఏమిటిది రుచిమతీ నిజము చెప్పు.

ఉ:—(పెదవులు దవుడలు నాడుచుండ శిరఃకంఠ మభినయించుచు)

రు:— ఏ మున్నది? కనబడడము లేదా?

వి:— మాట్లాడుచుండగానే ముసలితనము పైబడె నందువా?

రు:— గాటకములో వేషము వేసిన దండీ!

వి:— ఏమి పోవినుగు? తిన్నగాఁ జెప్పలేవా?

రు:— మీచెట్ట పట్టినందుకు ఫలమిది ...

ఉ:— (కొంచెము ముందుకు వంగి వణుగుచు) మనోహరా!

వి:— (మొగము ముడుచుకొనును)

ఉ:— ఈవింతరూపము దైవమాయచే వచ్చినది. దైవము నేమందును? నాపాప మది. నీ వనుమానింతు నని విచారింపనా? నా

దురవస్థకు దుఃఖింపనా? హా దైవమా!

గీ. కాలకర్మవశంబునఁ గాన నైతి,
మానవుని గూడి ముదుసలిదాన నైతి,
రూపసంపద వలచి కురూప నైతి,
నచ్చరలలోన నగుఁబాట్ల కగ్గ మైతి.

అక్రూర దైవము మనకూటమి సహింపలేదు. నే నేమి చేతును?

గీ. నిర్జరాంగన నై ననానైతి యెక్కి-
యాజరా దేవి తాండవం బాడఁజొచ్చె
సాపవశమున నెడఁబాటు దాఁపరించె
భూవరా! వందనంబింకఁ బోయి వత్తు.

(రుచిమతితో యవనికా స్థరితయై నిష్క్రమించును)

వి. — నిజముగా నూర్వశియే (తల దులుపుకొని) అబ్బా! పీడ వదలి పోయినది. చక్కని యెత్తు వేసినది మంచిమంత్రకృతై. చిటికలో నాపిశాచబాధ వదల్చినది. మఱివోకుతంత్రము పన్నుచున్నదనుకొన్నాను. ఎంతమాయలాడి? (నవ్వుకొని) పాప మంటదైవ మట!! దొంగవేషము. పత్రినతాశిరోమణి పట్టును హిమి శపించు నని భయపడినది. నాగు ట్టెఱుంగునుగావున దాని కిదేమం దనుకొన్నది... ఛీ! తలఁచుకొంటే నోకు వచ్చుచున్నది. [బిట్ట పులకింప] రోత రోత. 'అపు డారూపము నామతి చాటిచినది. ఇపు డీరూపము నామతి విటిచినది. సెబాసు! ఏదయినా దైవమే చేయవలెను. ఇంక నిది నిజరూపముతో గనబడినా యీరూపమే తలఁపునకు వచ్చునట్లు చేసినది... నాకై తెచ్చుకొన్నవార్ధక మైనా కొంతసేపు దానిఫల మను భవించినది. అంతే చాలు... ఇది సదుద్దేశముతో నామేలును నారాణిమేలును గోంప దైతే, ఇంతకు ముందీవేష మెందుకు

వేయలేదు? ఇప్పు డాదేవిసాతివృత్తమహత్త్వము విన్నది, ఈ కురూపము తెచ్చుకొన్నది. అంతే. లేకున్న వేశ్య యెక్కడ? పరార్చింత యెక్కడ?... అయితే నేమిలే! నిర్దరాంగన నన్న గర్వ మొక్కనిమిష మణిగా యెక్కడమే.

సీ. అలిసీలవేణి న న్నన్నమాటలు విని
 దీపించుకురు లెల్ల తెల్లబోయె,
 పర్యేందుముఖ నన్ను బాయుట కనిపెట్టి
 మోము సంకోచించి మూతి ముడిచె,
 ఇందీవరాక్షి నాపొందు వీడుట గాంచి
 బెంగతోఁ గనుదోయి కుంగిపోయె,
 కనకాంగి నామాట వినలే దటంచు వం
 దురి యంగములు వంగి తిరుగకుండె,

గీ. అనంగ వార్ధక మిమ్మాయలాడిరూపు
 పో నణచి నాకు దగినట్లు బుద్ధిచెప్పె,
 [చేదోయి ఫాలమున ఘటించి]
 దీనితో రూపమోహంబు తీరి పోయె
 దైవమా! చాలు వారకాంతాసుఖంబు.

[పరిక్రమించుచు] సర్వముదైవాధీనము. నన్ను దారితప్పించిన దైవమే నేటికి మరల దారికిదెచ్చినది (సంతోషముతో). ఇంకం బునీ తుండ నగుటయే తరువాయి, (ఆగి) జేను గాని, కులగురువు లప్పటికి జేసినసాపమునకు బ్రాయశ్చిత్తము విధించిరి గాని మరల జేసినసాపముమాట యేమి? ఈదోష మాపత్రివ్రతా శిరోమణి కనిపెట్టదా? ఆమహర్షికి తెలియదా? [ఆలోచించి] దీనికై మరల సమృతకుండమునకు రానేల! గాయత్రీదపము కెట్టింపు గావింతును. అది తెలిసి వా రేమందురో! తరువాత తము [మీయ చూచుచు దోసిలి యొగ్గి]

సి. క్షణమహ్నయోజ్జను మచంబున నెంచి
 యమృతకుండసాన మాచరించి,
 ఆహారనియమ మిం తైనఁ దప్పక మహా
 భక్తి గాయత్రీజపం బొనర్చి,
 రాజధానికి నేగి రాణిపత్నివత
 కష్టాబ్దసురభిమాన్వం బొసంగి,
 మరలఁ జేసినతప్పు మఱియుఁ జేసినజపం
 బెఱిగించి యాదేవికృప గడించి,

గీ. సకలజనరంజనంబుగ సత్యధర్మ
 పరుడనై యింక యమరాజ్యపాలనంబు
 నాచరించెద నిందిరాస్మానాథ!
 శ్రీహరీ! దేవదేవ! రక్షింపుమయ్య!
 (అని నమస్కరించి పరిక్రమించుచు)

—• భ ర త వా క్య ము •—

గీ. ఖ్యాతవృత్తంబు మర్త్యదివ్యాంచితంబు
 వీరకరుణాద్భుతాంగ శృంగారిత్తంబు
 రంగరమ్యంబు బుధజనరంజనంబు
 వి. శు. తో. ర్వ. శీ. య. ము భువి వెలయుఁ గాక

[అని నిష్క్రమించును]

వి మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి
 ప్రణీతమైన వి. శు. తో. ర్వ. శీ. య. మున
 న వ మ ర ం గ ము.

శ్రీ చింతామణి ప్రెస్, రాజమండ్రి.

శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి

గ్రంథములు

* ఇప్పుడు లభించునవి *

మహావీరచరిత్ర నాటకము	2— 4—0
ఉత్తరరామచరిత్ర	1— 0—0
భాసనాటకకథలు—ప్రథమభాగము	1— 4—0
,, ద్వితీయభాగము	0—12—0
ప్రేమతత్వము	0— 8—0
ఆంధ్రభవిష్యత్సర్వము	1— 8—0
ఆంధ్రభాషానుశాసనము	1— 8—0
ఆంధ్ర దళరూపకము	1— 0—0

సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్ర—ద్వితీయముద్రణముకానలెచు—

సంస్కృత కవివీరితము—అచ్చుగో నున్నది—

మౌ ర కు చో టు

రా తుబుక్కుడిపో

కా జ మ మే ం ద్ర వ ర ము

—0—

— ♦ —

